

Eveliina Kauppila & Jenna Helttunen

KRIISSÄ OLEVAN LAPSEN KOHTAAMINEN
– Opas Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan henkilökunnalle

Opinnäytetyö
Kajaanin ammattikorkeakoulu
Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala
Hoitotyön koulutusohjelma
Syksy 2012

Koulutusala Sosiaali-, terveys- ja liikunta-ala	Koulutusohjelma Hoitotyön koulutusohjelma
Tekijä(t) Eveliina Kauppila ja Jenna Helttunen	
Työn nimi Kriisissä olevan lapsen kohtaaminen – Opas Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan henkilökunnalle	
Vaihtoehtoiset ammattiopinnot Mielensterveystyö, lasten ja nuorten hoitotyö	Ohjaaja(t) Raila Arpala, Sirkka-Liisa Niskanen
	Toimeksiantaja Lasten- ja Nuortenkoti Kimppa
Aika Syksy 2012	Sivumäärä ja liitteet 45+4
<p>Kriisit kuuluvat jokaisen ihmisen elämään ja ovat siksi jatkuvasti ajankohtainen aihe. Huostaanotto-tilanteessa lapsella on usein kolme kriisiä päällekkäin. Tällöin traumaattisen kriisin lisäksi on vielä huostaanoton aiheuttama äkillinen kriisi ja usein lisäksi myös esimerkiksi murrosiän vaikea kehityskriisi. Tämän vuoksi lapsen traumatisoitumisen mahdollisuus suurenee. Traumatisoitumista voidaan kuitenkin ehkäistä kohtaamalla kriisissä oleva lapsi oikein, kiinnittämällä huomiota eri kriisin vaiheissa traumatisoitumisen varoitusmerkkeihin ja muutoinkin siihen, miten lapsi eri vaiheissa kohdataan.</p> <p>Traumaattinen kriisi jaetaan neljään osaan; sokki-, reaktio-, työstämisvaiheeseen sekä uudelleen orientoitumisen vaiheeseen. Lapsi käsittelee kriisejä aivan kuten aikuinenkin, vaikka usein uskotaan, ettei lapsi ymmärrä järkyttävää tapahtumaa. Keinot, joilla lapsi käsittelee kriisiä, poikkeaa kuitenkin aikuisen tavasta, sillä lapsi käyttää keskustelemisen sijaan mielikuvitusta vaikeiden asioiden käsittelemiseen. Tämän vuoksi kriisissä olevan lapsen kanssa toimiminen vaatii erityistä huomiota ohjaajilta, sillä hän osaa hyvin esittää käsitelleensä kriisin, vaikkei todellisuudessa ole vielä päässyt välttämättä edes reaktiovaiheeseen.</p> <p>Teimme oppaan kriisissä olevan 7-18-vuotiaan lapsen kohtaamisesta Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan henkilökunnalle. Opas on sisällöltään tiivis ja sisältää kriisin neljän eri vaiheen perustietoja ja asioita, joihin ohjaajan kannattaa kiinnittää eri vaiheissa huomiota. Kouluikäisen (7-12-vuotiaan) ja murrosikäisen (13-18-vuotiaan) kanssa työskenteleminen kriisin käsittelyssä poikkeaa toisistaan selkeästi, ja siksi olemme eritelleet näiden kahden eri ryhmän kohtaamistilanteissa huomioitavat asiat vielä erikseen omissa luvuissaan. Koska traumatisoitumisen tunnistaminen on tärkeää, teimme myös yhden luvun traumatisoitumisen merkeistä.</p> <p>Työn tilaaja on Lasten- ja Nuortenkoti Kimppa, joka on yksityinen lastensuojeluyksikkö Paltamossa. Se tarjoaa kodinomaisen ympäristön 7-18-vuotiaille huostaan otetuille ja sijoitetuille lapsille. He tarjoavat myös tarvittaessa kasvukehitystä jälkihuollon kautta yli 18-vuotiaille. Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan toimintamallina on lasten ja nuorten kanssa yhdessä tekeminen sekä aikuisen läsnäolon tarjoaminen.</p> <p>Tarkoituksenamme oli saada aikaan helposti hyödynnettävää tietoa sisältävä opas, jonka tavoitteena oli, että Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan henkilökunta osaa antaa kriisissä olevalle 7-18 -vuotiaalle lapselle kokonaisvaltaista tukea kriisin eri vaiheissa.</p>	
Kieli	Suomi
Asiasanat	kriisi, kriisireaktiot, lapsi, kriisityö, trauma, kohtaaminen
Säilytyspaikka	☒ Verkkokirjasto Theseus ☐ Kajaanin ammattikorkeakoulun kirjasto

School Health and Sports	Degree Programme Nursing
Author(s) Helttunen, Jenna and Kauppila, Eveliina	
Title Encountering a Child in Crisis – A guide for the personnel of Foster Home Kimppa	
Optional Professional Studies Mental Health Care, Children and Young Nursing	Instructor(s) Arpala, Raila and Niskanen, Sirkka-Liisa
	Commissioned by Foster Home Kimppa
Date Autumn 2012	Total Number of Pages and Appendices 45+4
<p>The number of children taken into custody has increased a lot lately, which has sparked a debate on what would be the best way to help a child in crisis. When taken into custody the child is often has undergoing several crises, and therefore the probability for traumatization increases. This can be prevented by encountering the child correctly. During a crisis great care should be taken to encounter the child correctly, depending on the phase of the crisis, and attention should also be paid to the warning signs of traumatization.</p> <p>A crisis is divided into four phases; shock, reaction, working and orientation. A child handles crises exactly as an adult would, although it is often thought that a child cannot comprehend a shocking event. The ways children handle shocking events is, however, different from adults' ways. Children use imagination to process difficult things, and therefore the counselor needs to pay special attention to a child going through a crisis. A child can act as if he or she has recovered from a crisis although, in reality, he or she has not yet reached the reaction phase.</p> <p>The product of this thesis is a guide for the personnel of Foster Home Kimppa on how to encounter and deal with 7-18-year-old children and adolescents in crisis. The guide is compact in design and provides basic information on the four phases of crisis as well as advice on what to consider in each phase. Because it is different to work with children (7-12 years old) than with adolescents (13-18 years old), these two age groups have their own dedicated chapters in the guide. Signs of traumatization are discussed in a separate chapter, because identifying them is very important.</p> <p>The commissioner of this thesis was Foster Home Lasten- ja Nuorten koti Kimppa which is an independent child protection unit in Paltamo. It offers a home-like environment for children between the ages of 7-18 who have been taken into custody. The purpose of this thesis was to make a guide with easy-to-use information so that the personnel of Foster Home Kimppa can encounter children in crisis more easily and also give them better support in dealing with the crisis.</p>	
Language of Thesis	Finnish
Keywords	Crisis, crisis reaction, trauma, encountering
Deposited at	☒ Electronic library Theseus ☐ Library of Kajaani University of Applied Sciences

*Sade ropisee ikkunaan
katson ulos maailmaan
sydämeni hiljaa huokaa
milloin maailma minulle aukeaa.
Tänään istun ikkunan takana,
ebkä huomenna voin sen avata.
Ikkuna on portti toiseen maailmaan,
sinne joku jäi mua odottamaan.
Aika kulkee läpi vuosien,
maailman takaa läpi muistojen.
Olin vain pieni lapsi,
kun maailma mut nielaisi.
Onneksi joku nosti mut ylös pimeästä,
pääsin yli öistä hämäristä.
Nyt ikkuna jo melkein auki on,
matkani alkaa,
kun aikuinen kohta oon.*

- Pikkulintu -89
kokoelmassa Saanko luvan... Tekstejä nuorilta.

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	2
2 LASTEN- JA NUORTENKOTI KIMPPA	4
3 KRIISI JA SEN LÄPIKÄYMINEN	5
3.1 Kolme kriisityyppiä	5
3.2 Kriisireaktiot - kriisistä selviytyminen vaiheittain	7
3.3 Kriisireaktioita ei tarvitse työstää yksin	10
3.3.1 Kriisityö	10
3.3.2 Huostanotto kriisitilanteessa	11
3.3.3 Yhteisöhoito apuna uuden normiston luomisessa	12
4 KRIISISSÄ OLEVAN LAPSEN KOHTAAMISEN ERITYISPIIRTEITÄ	15
4.1 Lapsen ahdistus, pelko ja itsesyytökset	15
4.2 Mielikuvitus apuna kriisin käsittelemisessä	17
4.3 Parantava kommunikaatio	18
4.4 Kehityskriisi ja traumaattinen kriisi ovat lapsella usein yhtäaikaisesti	19
4.5 Merkkejä lapsen vakavasta traumatisoitumisesta	20
5 OPINNÄYTTEEN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT	22
6 OPPAAN RAKENTUMINEN	23
6.1 Tuotteistamisprosessi	23
6.2 Oppaan suunnittelu ja sisältö	23
6.3 Oppaan toteutus	26
6.4 Resurssit ja markkinointi	28
6.5 Tuotteen arviointi	28
7 POHDINTA	32
7.1 Opinnäytteen eettisyys	32
7.2 Opinnäytteen luotettavuus	34
7.3 Oman ammatillisen kehittymisen pohdintaa	35
7.4 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet	40
LÄHTEET	42

LITTEET

1 JOHDANTO

Kriisit kuuluvat jokaisen ihmisen elämään, jonka vuoksi aihe on jatkuvasti ajankohtainen. Lapsella on helposti useita kriisejä yhtä aikaisesti haastavien kehityskriisien yhdistyessä tragediaihin, joita hänen elämässään tapahtuu. On yleinen harhaluulo, ettei lapsi ymmärrä järkyttäviä tapahtumia, eikä hänen siksi tarvitse käydä kriisejään läpi. Lapsi kuitenkin ymmärtää enemmän kuin uskomme, ja voi traumatisoitua aivan kuten aikuinenkin jos kriisi jää käsittelemättä.

Lastensuojelun keskusliiton ongelmajohtaja, sosiaalityöntekijä Heinonen kuvailee psykiatrian erikoislääkäri Furmanin radiohaastattelussa sitä, kuinka nykyisin huostaanotettavat lapset ovat aikaisempaa traumatisoituneempia käsittelemättömien kriisiensä vuoksi. Furmanin mukaan lasten kohdalla unohdetaan usein se, että traumaattisen kriisin lisäksi lapsella on haastavia kehityskriisejä, joiden vuoksi kriisit ketjuuntuvat huomaamatta – huostaan otetuilla lapsilla myös huostaanottotilanteen luoma kriisi tulisi muistaa huomioida. (Furman, Huostaanotot ja niihin liittyvät ongelmat, 2012.)

Opinnäytteemme tilaaja on yksityinen lastensuojeluyksikkö Lasten- ja Nuorten koti Kimppa, jonka henkilökunta kohtaa päivittäin kriisissä olevia 7-18-vuoden ikäisiä lapsia. Yksikön toiminta perustuu aikuisen läsnäoloon ja lasten kanssa yhdessä tekemiseen. (Lasten- ja Nuorten koti Kimppa.) Tarkoituksenaamme oli tehdä Lasten- ja Nuorten koti Kimpan henkilökunnalle opas, jonka avulla kriisissä oleva lapsi osattaisiin kohdata kriisin eri vaiheissa ja traumatisoituminen voitaisiin näin estää. Oppaamme sisältää neuvoja ja ohjeita 7-18-vuotiaan lapsen kohtaamiseen kriisin eri vaiheissa.

Oppaamme sisältö rakentui tilaajan toivomista aiheista, eli kriisissä olevan lapsen kohtaamisen erityispiirteistä sekä traumatisoitumisen ja useiden kriisien ketjuuntumisen ehkäisemisestä. Teoriapohja rakentui kirjallisuuskatsauksen kautta keskittyen erityisesti suomalaisten kriisityön asiantuntijoiden kirjallisuuteen. Oppaassa käytämme lastensuojelulain 6§:n määritelmää, jossa lapsi määritellään alle 18-vuotiaaksi (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 6§).

Lopputulokseksi rakentui 11-sivuinen ”Kriisissä olevan lapsen kohtaaminen”-niminen opas, jossa on panostettu helppoon ja nopeaan luettavuuteen. Sisällöltään opas on tiivis sisältäen kriisin eri vaiheiden erityispiirteitä sekä ammattiavun tarpeen arvioimista helpottavan luvun. Koska kouluikäisten ja murrosikäisten tavat käsitellä kriisiä vaihtelevat, jaoimme oppaamme

ikävaiheen kouluikäisiin (7-12-vuotiaat) ja murrosikäisiin (13-18-vuotiaat), jotta lapsen kohtaamisen erityispiirteet saataisiin esiin mahdollisimman hyvin.

Opiskelemme molemmat sairaanhoitajiksi ja suuntaudumme lasten ja nuorten hoitotyöhön sekä mielenterveystyöhön. Sairaanhoitajina tarvitsemme kriisissä olevan ihmisen kohtaamisen taitoa kaikkialla, olimme sitten töissä avohuollon palveluissa tai sairaalaosastolla, koska sairastuminen on aina kriisi. Opinnäytteestämme saadun kriisitietouden avulla pystymme huomioimaan kaikilla osastoilla potilailla/asiakkaila olevan kriisin ja sen, miten voimme auttaa heitä kriisien käsittelemisessä ja sitä kautta auttaa heidän psyykkistä hyvinvointiaan esimerkiksi äkillisessä sairastumistilanteessa.

Kiinnostuimme aiheesta sen hyödynnettävyyden vuoksi, sillä se tukee suuntaavia opintojamme. Aiheemme tukee mielestämme kuitenkin kaikkia muitakin suuntautumisvaihtoehtoja, koska sairaalaosastoilla olevilla potilailla on sairastumisensa vuoksi kriisi, joka heidän on käsiteltävä.

Sekä lasten ja nuorten hoitotyössä että mielenterveystyössä kriisi saa uudenlaisia piirteitä, koska psyykinen sairaus on edelleen tietynlainen tabu ja diagnoosi luo siksi aina kriisin paitsi potilaalle itselleen, myös hänen omaisilleen. Lasten osastoilla kriisityö on niin ikään paljon esillä: lapsen kanssa sairastumista tulee käsitellä eri tavoin kuin aikuisen potilaan kanssa, sillä lapselle ei voi antaa esimerkiksi kotihoito-ohjeita ennen leikkausta, vaan pelottava tapahtuma on käsiteltävä leikin avulla. Koemme aiheen tärkeäksi ammatillisen kasvumme kannalta erityisesti terveyden edistämisen näkökulmasta.

2 LASTEN- JA NUORTENKOTI KIMPPA

Lasten- ja Nuortenkoti Kimppa on Paltamossa sijaitseva, 14 -paikkainen, yksityinen lastensuojeluyksikkö, joka tarjoaa palveluitaan kaikille Suomen kunnille. Se tarjoaa huostaanotetuille ja avohuollon tukitoimin sijoitetuille 7-18-vuotiaille lapsille ja nuorille kodinomaisen ja rauhallisen kasvuympäristön. Tarvittaessa kasvun tukemisen palveluita, eli jälkihuoltoa voidaan tarjota myös yli 18-vuotiaille aina 21 ikävuoteen saakka. (Lasten- ja Nuortenkoti Kimppa.)

Kimpan toimintamallina on lasten ja nuorten kanssa yhdessä tekeminen sekä aikuisen läsnäolo. Lapsen perheen tukeminen on Kimppalle tärkeää, vaikka pääsääntöisenä tarkoituksena on tukea yksikössä asuvia lapsia ja nuoria, ja heidän kehitystään. Kimpan tavoitteena on lasten ja nuorten kasvun ja kehityksen tukeminen, huomioon ottaen ihmisen eri kehitysvaiheet ja ominaispiirteet. Tavoitteena on myös kasvattaa lapset ja nuoret toimimaan aktiivisesti ja vastuuntuntoisesti itsensä ja muut huomioon ottaen. Lähtökohtaisesti lapset ja nuoret tarvitsevat luotettavien ja turvallisten aikuisten tukea, sekä selkeitä ja turvallisia rajoja aikuiseksi kasvamisen tueksi. (Lasten- ja Nuortenkoti Kimppa.)

Yksikössä työskentelee seitsemän ohjaajaa, jotka ovat koulutukseltaan pääasiassa lasten ja nuorten erityisohjaajia. Moniammatillisessa työryhmässä työskentelee lisäksi muun muassa fysioterapeutti, sosionomi ja päihdetyöntekijä. Jokaisella lapsella ja nuorella on omaohjaajansa, joka keskittyy asiakkaansa kasvun ja kehityksen tukemiseen. Ohjaajilla on kokemusta alalla reilusti, sillä keskimääräinen työkokemus alalta on noin 9.5 vuotta. Henkilökunta työskentelee lasten ja nuorten kanssa vaihtelevissa ympäristöissä, sillä he järjestävät yhdessä myös talon yhteisiä projekteja ja reissuja. (Lasten- ja Nuortenkoti Kimppa.)

3 KRIISI JA SEN LÄPIKÄYMINEN

”Kriisi ei ole sairautta, josta tulee parantua, vaan elämää, joka on eletävä.”

- Outi Ruishalme ja Liisa Saaristo

Kriisi-sanana lähtökohtana on kreikankielinen sana *krisis*, joka tarkoittaa ratkaisevaa käännettä tai muutosta (Cullberg 1991, 12). Käytämme opinnäytteessämme **kriisistä** Palosaaren määritelmää, joka tukeutuu Cullbergin alkuperäiseen määritelmään: ”äkillinen pysähtyminen, käännekohta, tilanne, jossa henkilön aikaisemmat kokemukset ja keinot eivät riitä ratkaisemaan ongelmaa” (Palosaari 2007, 22 - 24). Kriisit voivat syntyä nopeasti, jolloin puhutaan äkillisistä kriiseistä, tai pitkän ajan kuluessa, jolloin puhutaan elämänkriiseistä. On kuitenkin olemassa myös jokaisen ihmisen normaaliin elämään kuuluvia kehityskriisejä, jotka vievät kehitystä eteenpäin. (Vilkko-Riihelä 1999, 738.)

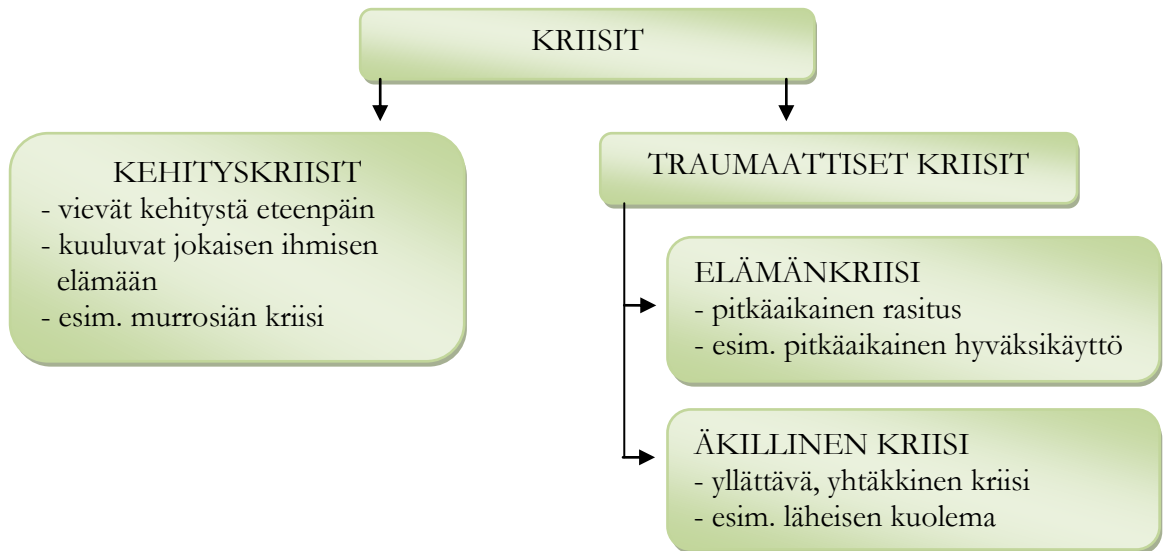
Kaikille kriisityypeille yhteistä on, että tunnekokemukset kasaantuvat ihmisen huomattaessa, etteivät tavanomaiset ratkaisutavat auta ratkaisemaan esteitä tai ongelmia. Tällaisia ongelmatilanteita voivat olla esimerkiksi läheisen kuolema, perheen sisäinen väkivalta tai murrosiän tuomat muutokset. Tällöin ihminen joutuu etsimään uusia ratkaisutapoja selviytyäkseen syntyneestä uudesta tilanteesta, josta seuraa hajaantunutta ja epäjärjestyksellistä mielentilaa. Toimivien ratkaisutapojen etsiminen on haastavaa ja ihminen tarvitsee apua etsiessään toimivia tapoja purkaa tunnekokemuksiaan. (Hägglund, Pylkkänen, Taipale 1979, 17.)

Kriisin syntyminen ja siitä selviäminen ovat prosesseja, jotka ovat yksilöllisiä ilmenemissensä ja pituutensa suhteen (Saari 2000, 41). Kriisin syntyyn, ilmenemistapoihin ja selviytymiseen vaikuttavat erityisesti biologiset muutokset, ihmisen psyykessä tapahtuvat elämysmaailmaan liittyvät, eli intrapsyykkiset muutokset, sekä sosiaaliset, interpsyykkiset muutokset. Lisäksi myös ympäristön vaikutukset, kuten kulttuuri, vaikuttavat vahvasti siihen, miten ihminen reagoi kriisiin ja miten hän selviää siitä. (Hägglund ym. 1979, 15-16.)

3.1 Kolme kriisityyppiä

Palosaari jakaa kriisit kolmeen eri kriisityyppiin, jotka ovat kehityskriisi, elämänkriisi ja äkillinen kriisi. Määritelmät ja erityisesti eri kriisityyppien nimet voivat vaihdella psykologian eri

oppisuuntien mukaan, ja vanhemmassa kriisikirjallisuudessa ei erilaisia kriisityyppejä erotella lainkaan toisistaan. (Palosaari 2007, 23.) Käytämme opinnäytteessämme Cullbergin määritelmää kriisin eri tyypeistä (KUVIO 1).

KUVIO 1. Eri kriisityypit Cullbergin alkuperäistä teoriaa mukaillen.

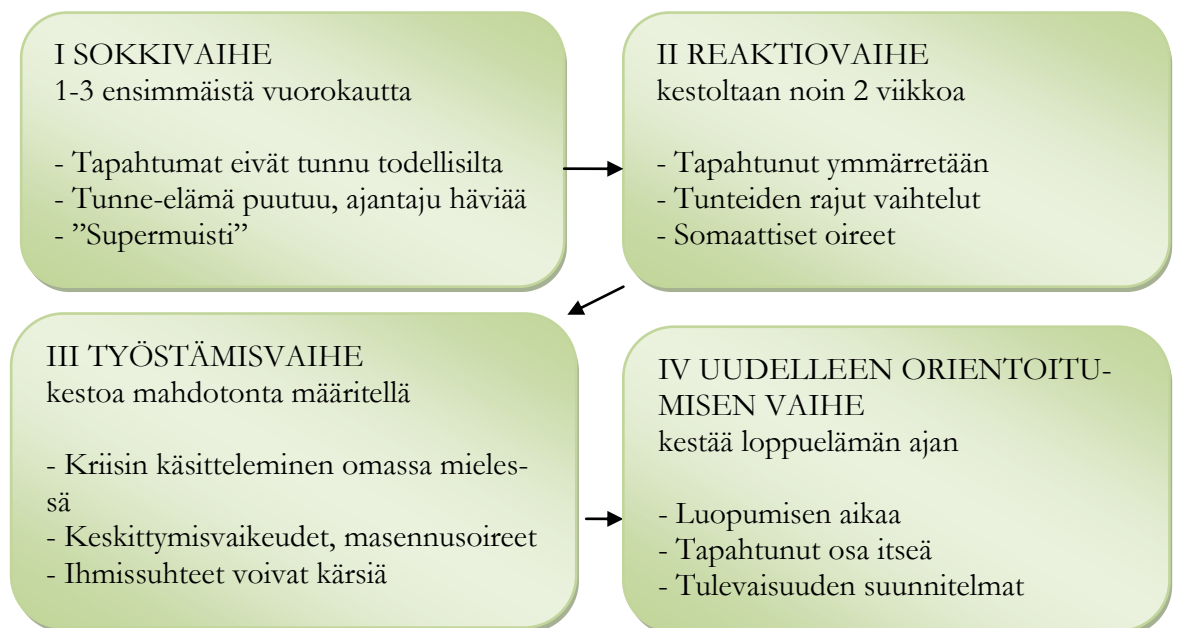
Kehityskriisit kuuluvat jokaisen ihmisen elämään kriittisinä käänteinä, jotka kuuluvat normaaliin kehityskulkuun. Tämä kriisin laji voi näkyä esimerkiksi silloin, kun perheeseen syntyy lapsi, lapsella on uhmavaihe tai kun nuori rakentaa identiteettiään murrosiässä. Kehityskriisin aiheuttamiin ongelmiin voidaan vastata perusterveydenhuollossa, kuten neuvolassa ja koulu-terveydenhuollossa. (Palosaari 2007, 23 - 24.) Ihmisen luonnollisista kehityskriiseistä on luotu myös teorioita, joista tunnetuimmat ovat Piaget'n ja Eriksonin teoriat. Kehityskriisejä aiheuttavat Piaget'n mukaan ajattelun kehitys, jossa ihmisen ajattelu kehittyy alun vaistotoiminnoista lopulta abstraktiin ajatteluun. Eriksonin psykososiaalinen kehitysteoria korostaa sitä, että ihmisellä on erilaisia kehitystehtäviä eri ikäkausilla. Kehityskriisi syntyy silloin, kun ihminen ei pysty niin kutsutusti läpäisemään sen hetkistä kehitystehtäväänsä, vaan toteaa muutoksen ylivoimaiseksi ja mahdottomaksi sopeutua. (Pojjula 2007, 30 – 32.)

Elämänkriiseillä tarkoitetaan elämässä tapahtuvia pitkäaikaisia rasisustapahtumia, joita ei kuitenkaan kaikkien elämässä ole. Tällaisia voivat olla esimerkiksi pitkäaikainen hyväksikäyttö, perheväkivalta tai työuupumus. Elämänkriisin läpikäyminen vaatii usein jo terapiaa ja erilaisien hoitosuuntauksien hyödyntämistä mielenterveystyön tulosalueella. (Palosaari 2007, 24.)

Äkillinen kriisi poikkeaa muista kriisityypeistä siten, että se on epätavallisen voimakas ja yllättävä psyykinen tapahtuma, joka johtaa helposti nopeaan traumatisoitumiseen. Tällaisia tapahtumia voivat olla esimerkiksi läheisen äkillinen kuolema ja vakava onnettomuus. Äkillisten kriisien läpikäyminen vaatii erityisosaamista, kuten esimerkiksi kriisityöntekijän apua, koska sen läpikäyminen sisältää voimakkaita reaktioita. (Palosaari 2007, 24.)

3.2 Kriisireaktiot - kriisistä selviytyminen vaiheittain

Kriisissä ihminen käy läpi **kriisireaktioita**, jotka ovat vaistomaisia selviytymismekanismeja. Nämä reaktiot näkyvät erityisesti äkillisissä kriiseissä, koska eri vaiheet ovat niissä niin voimakkaasti esillä. (Palosaari 2007, 50.) Kriisireaktiot jakautuvat sokkivaiheeseen, reaktiovaiheeseen, työstämis- eli käsittelyvaiheeseen sekä uudelleen orientoitumisen vaiheeseen (KUVIO 2) (Saari 2000, 42 - 67).

KUVIO 2. Traumaattisen kriisin kulku ja sen eri vaiheiden tyypillisimmät piirteet.

Sokkivaihe syntyy heti, kun jotain järkyttävää tapahtuu. Tälle vaiheelle on ominaista se, etteivät tapahtumat tunnu kriisissä olevan mielestä todellisilta. (Saari 2000, 42.) Sokkivaiheen reaktiot ovat puolustusjärjestelmän synnyttämiä; ihmisen tiedonkäsittelyjärjestelmä muuttuu siten, että tunne-elämä puuttuu ja ajantaju häviää (Palosaari 2007, 54 - 63). Lisäksi ihmisellä on tällöin niin kutsuttu supermuisti, eli hän voi muistaa jälkeensä hyvin tarkasti esimer-

kiksi kaiken, mitä hänelle on sokkivaiheessa sanottu. Tästä syystä on tärkeää, että psyykkisessä sokissa olevan ihmisen kohtaamistilanteessa kiinnitetään erityistä huomiota käytettävään puheeseen. Sokissa olevan ahdistusta ei saa pahentaa negatiivisilla ilmauksilla, vaan on pyrittävä mahdollisimman positiivisiin ja selkeisiin ilmauksiin. (Saari 2000, 42 - 45.) Jos sokki pitkittyy, se on usein merkki vakavasta traumatisoitumisesta, joka äärimmillään puuduttaa tunne-elämän ja vaatii huomattavasti pidemmän toipumisajan (Palosaari 2007, 62).

Kun vaaratilanne on ohi, ihminen siirtyy sokista vähitellen reaktiovaiheeseen. Tyypillisesti siirtyminen sokista reaktiovaiheeseen näkyy silloin, kun ihminen pääsee kotiinsa ja alkaa siellä ymmärtää tapahtuneen ja sen merkityksen elämänsä jatkumiselle. (Saari 2000, 52.) Tapahtuman seuraamusten ajattelemisen näkyy tunteiden ailahtelemisena sekä muistivälähdyksinä järkyttävästä tapahtumasta (Palosaari 2007, 63 - 65). Yleisiä reaktiovaiheen piirteitä ovat itkuisuus, suru, epätoivo, ahdistus, itsesyytökset, syyllisyydentunto sekä viha, pelko, häpeä, ja aggressio. Tuntemuksia on useimmiten vaikea sietää, ja ihminen tarvitsee siksi erityistä tukea kohdatakseen tunteensa. (Saari 2000, 52 - 59). Reaktiovaiheessa ihminen tarvitsee pääasiassa kuuntelijaa, sillä tuntemuksista halutaan tässä vaiheessa puhua paljon (Tukinet 2009, Traumaattisen kriisin vaiheet). On myös hyvä huomata, että sokki- ja reaktiovaiheissa ihmisellä ei ole perspektiiviä tulevaisuuteen, ja siksi lohduttaminen, joka vaatii tulevaisuuden ajattelemista, on lähes mahdotonta (Saari 2000, 66). Myös somaattiset oireet, kuten pahoinvointi, sydäntuntemukset, väsymys, vapina ja lihassärky, ovat alkuvaiheissa tyypillisiä (Saari 2000, 55 - 56).

Työstämis- ja käsittelyvaiheessa ihminen ei enää halua puhua tuntemuksistaan, koska mieli alkaa sulkeutua kolmen ensimmäisen vuorokauden jälkeen traumaattisesta tapahtumasta. Ihminen käsittelee asiaa kuitenkin tietoisesti tai tiedostamatta omassa mielessään. Vaiheelle tyypillisiä ovat muisti- ja keskittymisvaikeudet, jotka johtuvat keskittymisen suuntautumisesta traumaattisen kokemuksen käsittelyyn. Tässä vaiheessa ihminen menettää helposti malttinsa ärtymisen vuoksi ja viihtyy yksin, minkä vuoksi hänen ihmissuhteensa voivat kärsiä. Myös masennus on tavanomaista. (Saari 2000, 60 - 64.)

Työstämis- ja käsittelyvaiheen lopussa ihminen alkaa myös ajatella tulevaisuuttaan. Saaren mukaan tämä tarkoittaa kolmen ehdon täyttymistä: ”1. Tulevaisuus tulee nähdä edes jossain määrin ennustettavana, 2. tulevaisuus tulee nähdä edes jossain määrin sellaisena että siihen pystyy itse vaikuttamaan ja 3. tulevaisuudessa pitää nähdä edes jotain toiveikasta.” Tästä syystä työstämis- ja käsittelyvaiheessa olevaa ihmistä kohdatessaan ohjaajan on tärkeää tie-

dostaa, että tulevaisuuden näkymiä voi tässä vaiheessa jo olla ja ottaa tämä huomioon lohduttamisessa, joka on nyt mahdollista. Toipumisprosessin kulusta ja kestosta voidaan tehdä päätelmiä tulevaisuuden perspektiiviin syntymisen perusteella; kun ihminen pystyy ajattelemaan tulevaisuutta, pääsee hän viimeiseen, uudelleen orientoitumisen vaiheeseen. (Saari 2000, 66.)

Kriisin viimeinen vaihe on uudelleen orientoitumisen vaihe, jossa ihminen orientoituu tulevaan ja hyväksyy tapahtuman tuottamat muutokset omassa elämässään. Hän luopuu konkreettistenkin tekojen kautta tapahtuneesta esimerkiksi poistamalla menetetyt ihmisen tavarat asunnosta. Samalla hän tuntee tyhjyyttä ja haluaa vaalia menetetyt muistoa. Tavoitteena on, että traumaattinen kokemus on lopulta osa henkilöä itseään, eikä hän näin ollen torju tai kiellä tapahtumaa. (Saari 2000, 67 - 68.) Uudelleen orientoitumisen vaihe jatkuu läpi ihmisen loppuelämän hänen löytäessään menetettyjen asioiden tilalle uusia mielenkiinnon kohteita järkkyyneen itsetunnon palautuessa vähitellen ennalleen. Kriisireaktioiden läpikäyminen voi parhaimmillaan tehdä ihmisestä vielä aikaisempaakin voimakkaamman ja valmistautuneemman tulevien kriisien kohtaamiseen. (Cullberg 1991, 153 - 154.)

Henkilöhistoria ja siihen liittyvät kokemukset vaikuttavat paljon siihen miten ihminen voi työstää ja käsitellä traumaattisia kokemuksia ja siksi kriisin eri vaiheiden läpikäyminen ja niiden pituus on hyvin yksilöllistä. Kykyyn käsitellä näitä kokemuksia vaikuttavat itsearvostuksen ja -luottamuksen taso, sosiaalinen tuki sekä se miten ihminen on oppinut käsittelemään vaikeuksia ja menetyksiä. Mitä useampi kriisi on päällekkäin yhtä aikaa, sitä haastavampaa niiden läpikäyminen on ja sitä enemmän ihminen tarvitsee sosiaalista tukea. (Saari 2000, 68 - 73.)

Joskus traumaattinen tapahtuma tai jotkin sen osat painautuvat mieleen ja kehoon niin etteivät ne lähde pois (Palosaari 2007, 26). Tällöin puhutaan **traumasta**, jonka psykoanalyysin kehittäjä, psykologi Sigmund Freud on määritellyt ”voimakkaaksi tapahtumaksi ihmisen elämässä, johon yksilö ei pysty vastaamaan tarkoituksen mukaisella tavalla ja jolla on voimakkaita, äkillisiä ja pitkään jatkuvat vaikutukset ihmiseen” (Saari 2000, 16). Traumamuistot elävät ihmisen mielessä tiedostamattominakin ja voivat saada tämän väistämään vaistomaisesti asioita, jotka voisivat johtaa muistojen laukeamiseen ja sitä kautta purkamiseen (Palosaari 2007, 28 - 34). Yksinkertaistettuna trauma voidaan siis nähdä eräänlaisena häiriötilana, jossa mieli joutuu sietämään ärsykeitä, joita se ei pysty sietämään. Kriisistä trauman erottaa se, ettei ihminen käsittele muistojaan, vaan ne jäävät vaikuttamaan ihmisen toimintaan pitkäksi aikaa pinnan alle. (Saari 2000, 16.)

3.3 Kriisireaktioita ei tarvitse työstää yksin

*Minä olin päättänyt nähdä
vain hyisen
mahdottomuuden.*

Vieressä oli silta.

- Satu Kreivi-Palosaari: Valo ei anna periksi

Kriisin etenemisessä voi olla myös ongelmia, kuten sokki- tai reaktiovaiheeseen juuttuminen, totuuden kieltäminen tai suruun juuttuminen. Nämä voivat aiheuttaa käyttäytymisongelmia ja johtaa hoitamattomina traumatisoitumiseen. Tästä syystä on erittäin tärkeää, että ihminen saa sosiaalista tukea kriisin kohdatessa ja tarvittaessa myös apua kriisireaktioiden läpikäymisessä. (Saari 2000, 74 - 84.)

Lapsen kohdalla traumaattisten tapahtumien käsittelemättömyys johtaa helposti jopa häiriökehitykseen sekä stressihäiriöön, joka voi ilmetä esimerkiksi eroahdistuksena. Trauma voi vaikuttaa myös syntyneeseen kiintymyssuhteeseen. Siksi on tärkeää tarjota lapselle kriisiapua erityisesti silloin, kun hänellä ei ole mahdollisuutta saada tukea kotoa. Tällöin myös huostaanotto voi olla tarpeellista. (Poijula 2007, 166.)

3.3.1 Kriisityö

Kriisityö on Saaren mukaan ”yhteisöllistä työtä”, jossa traumaattinen kokemus pyritään käsittelemään kaikkien niiden kesken, joita tapahtuma koskettaa. Tavoitteena on saada hallintaan ne reaktiot, joita traumaattinen tapahtuma aiheuttaa. (Saari 2000, 108 - 109.) Peruslinjauksena ja tarkoituksena voidaan pitää sitä, että ”reaktioiden vaiheet otetaan toipumisessa huomioon, vaativat asiat koetetaan kohdata turvallisissa puitteissa ja kokemus liitetään lopulta tietoisiksi osaksi oman elämän käsikirjoitusta” (Palosaari 2007, 121).

Kriisityötä tehdään erityisesti äkillisten kriisien ja elämänkriisien kohdalla. Äkillisten kriisien, kuten onnettomuuksien kohdatessa ihmisen tulisi saada kriisipalveluita siten, ettei hänen tarvitse niitä etsiä. On tärkeää ottaa kaikki osalliset mukaan keskusteluihin ja tarjota tietoa tapahtuneesta. Ennen kaikkea on annettava jatkuvaa tukea niin paljon kuin ihminen sitä tarvit-

see. Mikäli kriisityön palvelut ovat riittämättömiä, on hänet ohjeistettava muiden palveluiden, kuten terapeutin piiriin. (Saari 2000, 96 - 103.)

3.3.2 Huostaanotto kriisitilanteessa

Suomen lastensuojelulain 40§:ssä määritellään, että lapsi on otettava huostaan silloin, kun hänen huolenpidossaan on puutteita tai hänen kasvuolosuhteensa uhkaavat vaarantaa vakavasti hänen terveyttään tai kehitystään. Huostaanotto on aiheellinen myös silloin, kun lapsi vaarantaa terveyttään tai kehitystään vakavasti käyttämällä päihteitä, tekemällä jonkin muun kuin vähäisenä pidettävän rikoksen tai muulla niihin rinnastettavalla käytöksellään. Huostaanotto on aiheellista vain silloin, kun muut toimet eivät ole lapsen edun mukaisia, lapsen huolenpidon toteuttamiseksi sopivia tai mahdollisia, ja erityisesti jos muut toimet ovat osoittautuneet riittämättömiksi. Lisäksi sijaishuollon tulee olla lastensuojelulain 4§:n mukaan lapsen edun mukaista. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 40§.) Lastensuojelulain 43§:n mukaan yli 12-vuotias voi vastustaa huostaanottoa (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 43§).

Lapsen etu on ehdottomasti asetettava ensisijalle huostaanottotilanteessa, joka on luonteeltaan aina vain väliaikainen ratkaisu. Toimihenkilöiden on tehtävä huostaanoton aikana yhteistyötä myös lapsen vanhempien tai huoltajien kanssa. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 45§.) Yleisimpiä huostaanoton syitä ovat kodin turvattomuus, väkivallan kokeminen tai näkeminen, rikokset, huumausainekäyttö, sekä mielenterveysongelmat. Huostaanottotilanteessa lapsi läpikäy kriisiä, useimmiten pitkäaikaista elämänkriisiä tai äkillistä kriisiä, jonka huonon läpikäynnin vuoksi perheeseen on tullut ongelmia. On hyvä huomata, että myös huostaanotto on aina lapselle kriisin aihe, koska hän joutuu pois tutusta ympäristöstään. (Hietola & Heinonen 2009, 47.)

Huostaanoton pituus vaihtelee, mutta on alkaessaan voimassa toistaiseksi. Huostassapidon jatkuvuudesta päättää lapsen asioista vastaava sosiaalityöntekijä, joka tarkistaa asiakassuunnitelmaa tarkistaessa huostassapidon ehtojen täyttymisen, toisin sanottuna toteaa, onko toimenpiteen lopettaminen lapsen edun vastaista. Huostassapito on lopetettava heti kun sille ei enää ole tarvetta ja viimeistään silloin kun lapsi täyttää 18 vuotta. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 47§.)

Ensisijaisena huostaanottoon ja sijaishuoltoon nähden ovat avohuollon tukitoimet, joiden on kuitenkin oltava lapsen edun mukaisia (Sosiaaliportti 2012, Avohuolto). Avohuollon tukitoimien tarkoituksena on lapsen myönteisen kehityksen edistäminen ja tukeminen sekä lapsen vanhempien, huoltajien tai lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden kasvatuskäytännön ja -mahdollisuuksien tukeminen (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 34§).

Avohuollon tukitoimena voidaan järjestää lapselle myös tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa, johon lapsi sijoitetaan yhdessä hänen vanhempansa, huoltajansa tai muun henkilön kanssa, joka vastaa hänen hoidostaan ja kasvatuksesta. Lapsi voidaan avohuollon tukitoimena lyhytaikaisesti sijoittaa myös yksin, jolloin tarvitaan lapsen huoltajan ja yli 12-vuotiaan suostumus. Sijoitus edellyttää, että se on tarpeellista tehdä lapsen tuen tarpeen arvioimiseksi, kuntouttamiseksi tai lapsen huolenpidon järjestämiseksi väliaikaisesti esimerkiksi huoltajan sairauden tai muun vastaavan syyn vuoksi. (Lastensuojelulaki 13.4.2007/417, 37§.)

Huostaanottoyksiköissä voidaan hyödyntää myös Internet-sivuja, joiden kautta nuoret voivat saada maksutta tukea kriiseihinsä. Tällaisia sivustoja ovat esimerkiksi www.tukinet.net, www.sosiaaliportti.fi, www.turvakoti.net, www.e-mielenterveys.fi ja www.traumaterapiakeskus.com. Sivustoilta löytyy paljon tietoa erilaisista kriisityypeistä, kriisien kohtaamisesta ja vertaistukea asiakkaille. Muun muassa Sosiaaliportin sivuilla on esimerkiksi ohjaajille hyödyllinen muistilista, jossa kerrotaan lyhyesti kuinka äkillisen kriisin kohdannut lapsi tulisi kohdata (Sosiaaliportti 2012, Muistilista: lapsi ja äkillinen kriisi).

3.3.3 Yhteisöhoito apuna uuden normiston luomisessa

Lasten- ja Nuorten koti Kimpassa kriisissä olevia lapsia autetaan keskustelujen lisäksi myös yhteisöhoitollisin menetelmin. Monet lapsista ovat oppineet kriisiä läpikäydessään purkamaan tunteitaan väärin tavoin. Lisäksi erityisesti pitkäaikaisten rasitteiden, eli elämänsä kriisien, kohdalla lapsen arvomaailma muuttuu monesti radikaalisti.

Jokaisella ihmisellä on omat arvonsa, jotka hän on sisäistänyt mieleensä. Nämä arvot ohjaavat hänen käyttäytymistään ja toimintaansa persoonallisten normien kautta myös silloin, kun henkilö on yksin ilman erityistä ulkopuolista kontrollia. Opiteun arvoperustan ja sisäisen normiston puuttumisen vuoksi ihminen voi olla tunne-elämältään rajoittunut, yhteistyökyvy-

tön ja kykenemätön tuntemaan vastuuta toisista ihmisistä, ympäristöstä tai yhteisöstä. (Kaipio 1999, 11 - 12.)

Vuorovaikutustaitoja ja yhteisöllisyyttä voidaan kuitenkin kehittää monin eri tavoin. Yksi näistä keinoista on yhteisöhoito, jota myös huostaanottotilanteissa monesti hyödynnetään. Kyseessä on tällöin niin kutsuttu kasvattava yhteisö, jossa kehittäminen tapahtuu korkeintaan muutaman kymmenen hengen pienryhmissä. Kasvatus, jota yhteisöhoitossa toteutetaan, on aina vallankäyttöä, ja siksi toiminnan organisoiminen on erityisen tärkeää. Tavoitteena on luoda yhdessä yhteisön jäsenelle uusi normisto, jonka rakentamista ohjaavat aivan uudet, toiminnalliset arvot, joita voivat olla esimerkiksi tasa-arvoisuus ja yhteisöllisyys, terveen järjen periaate, avoimuus ja rehellisyys, oikeudenmukaisuus, luottamuksen periaate sekä fyysisen ja psyykkisen koskemattomuuden periaate. (Kaipio 1999, 35 - 48.)

Yhteisöhoitossa yhteisön tilanteen on oltava henkilökunnan, eli aikuisten hallinnassa. Kasvatuksellisessa yhteisössä sovitaan jäsenten oikeuksista ja velvollisuuksista, ja ne asetetaan kasvatettavien iän mukaan ja millaista vastuullisuutta he osoittavat. Aikuisten tehtävänä on yhdessä sopia selvät kriteerit esimerkiksi annettavista tai peruttavista oikeuksista. (Murto 1997, 193 - 194.)

Kaipio on luokitellut yhteisön kehityksen neljään eri vaiheeseen. Ensimmäisenä on vaihe, joka on määritelty 'hajanaisiksi joukoksi vailla yhteistä normistoa ja yhteisiä tavoitteita' (Kaipio 1999, 53). Tälle vaiheelle on tyypillistä, että aluksi ohjaajien ja kasvatettavien käyttäytymisarvot ja toimintatavoitteet ovat ristiriidassa keskenään (Murto 1997, 200). Kommunikaatio on tässä vaiheessa epärehellistä ja henkilökunta toimiikin siksi lähinnä valvojan roolissa. Toinen vaihe on nimetty 'ulkonaisesti yhtenäiseksi yhteisöksi', jolloin henkilöstön normisto on vallitsevana ulkokohtaisen yhteistyön ja päätännän kautta valvottuna. Kommunikaatio ohjaajien ja kasvatettavien välillä on alkanut pikkuhiljaa kehittyä, mutta on vielä usein epärehellistä. Voimakasta kapinointia voi edelleen esiintyä kasvatettavien testatessa ohjaajiensa luotettavuutta. (Kaipio 1999, 55.)

Kun kaksi ensimmäistä vaihetta on käyty läpi, syntyy sosiaalinen yhteisö, jossa jäsenet ovat jo hyväksyneet heille asetetut tavoitteet ja normit, vaikka suhtautuvatkin niihin edelleen kriittisesti. Oikeudenmukaisuus on tämän vaiheen suurin tuntomerkki, joka takaa fyysisen ja psyykkisen turvallisuuden jäsenten välillä; oikeudenmukaisuutta vaaditaan paitsi muilta jäseniltä, myös ohjaajilta. Viimeinen vaihe on yhteisökasvatuksellinen yhteisö, jossa ohjaajien ja

kasvatettavien normit ja tavoitteet ovat jo samat, ja näin yhteisö toimii jo ”yhteen hiileen”. Jäsenet tekevät heille asetetut tehtävät ja kokevat vastuuta yhteisöstä ja sen muista jäsenistä. Myös demokratia toimii yhteisössä. (Kaipio 1999, 56.) Kun kokemuksia jaetaan yhdessä, yhteisön jäsenet, sekä asiakkaat että ohjaajat voivat oppia paljon työstään, työyhteisöstään, itsestään ja toisistaan (Murto 1997, 255).

4 KRIISISSÄ OLEVAN LAPSEN KOHTAAMISEN ERITYISPIIRTEITÄ

Kriisissä olevalle lapselle tulee antaa kaikki tämän tarvitsema tila. Tämä tarkoittaa käytännössä sitä, että ohjaaja jättää omat kokemuksensa täysin pois keskustelusta; ei neuvo, ei lohduta, eikä muillakaan keinoilla rajaa kriisissä olevan reagoitumahdollisuuksia. Ohjaajan tehtävänä on kuunnella ja säilöä kriisissä olevan lapsen tunteet itseensä, muttei missään nimessä palauttaa niitä takaisin. (Saari 2000, 146.)

Keskusteleminen on tärkeää kohtaustilanteessa, koska sanojen avulla kriisissä oleva voi jäsentää tapahtumia, hakea ymmärrystä ja löytää tuntemuksilleen sanoja. Itkeminen on hyväksi silloin, kun se on niin kutsutusti puhdistavaa ja tunteita koskettavaa. Sen sijaan itku, joka johdetaan itsesäälistä tai syyllisyydentunteesta, on lopetettava, koska se uuvuttaa toipujaa entisestään. (Palosaari 2007, 137 - 141.)

On yleinen harhaluulo, ettei lapsi ymmärrä tapahtunutta. Lapsi kuitenkin huomaa yllättävän paljon, mutta pitää tiedon piilossa esimerkiksi vanhemmiltaan, ja käsittelee kokemaansa tapahtumaa yksin sisällään. Tämän vuoksi on tärkeää keskustella hänen kanssaan tapahtuma läpi tarkasti, jottei hänelle jäisi vääriä käsityksiä tapahtuneesta. (Saari 2005, 196.) Vaikka lapset käsittelevätkin kriisin eri tavoin kuin aikuiset, on kuitenkin yllättävää huomata, miten aikuismaisesti he käyvät läpi kriisin vaiheet (Saari 2005, 203).

4.1 Lapsen ahdistus, pelko ja itsesyytökset

Ahdistus ja pelko näkyvät lapsissa eri tavoin; kriisissä oleva lapsi voi reagoida esimerkiksi ahdistuksella, voimakkailta muistoilla, unihäiriöillä, masennuksella, kaipauksella ja ikävällä, vihalla ja huomiota vaativalla käytöksellä, syyllisyydellä, itsesyytöksillä ja häpeällä, kouluvaikeuksilla sekä ruumiillisilla oireilla. (Dyregrov 1993, 18 - 19.)

Jotta ahdistusta, pelkoa ja itsesyytöksiä voidaan vähentää, on lapsen säilytettävä luottamus vanhempiansa. Lapsen kanssa on keskusteltava myös vanhempien reaktioista, sillä vanhemman itku ja alakulo voivat pelottaa lasta. Lapsi tarvitsee turvallisuudentunnetta ja siksi hänen on saatava läheisyyttä tavallista enemmän. (Saari 2005, 200 - 201.) Lapselle on tarjottava turvallinen ympäristö, jossa hän voi purkaa tunteitaan hillittömälläkin itkulla; reagoitua ei saa

kieltää, eikä käskää ryhdistäytymään, vaan kaikissa reagoititilanteissa osoittaa ennemmin läheisyyttä, esimerkiksi halaamalla lasta ja odottaa näin reaktion vaimenemista. Jotta lapsen reagointi olisi mahdollista, on tilan oltava sellainen, että voidaan viettää aikaa ilman häiriötekijöitä, sillä lapsen reaktioiden kohdalla on oltava varautuneita kaikkeen. (Dyregrov 1993, 54 - 55.) Poijula kuvaa aikuisen merkitystä lapsen kriisireaktioiden läpikäymisessä hyvin: ”Aikuisen ei saa pakottaa traumatisoitunutta lasta reagoimaan tietyllä tavalla, vaan hänen tulee kyetä vastaanottamaan lapsen reaktiot hyväksyen.” Hän korostaa sitä, että lapsella tulee olla tunne huolenpidosta ja läheisyydestä. (Poijula 2007, 166 - 167.)

Kouluikäinen lapsi reagoi usein konkreettisesti erityisesti äkilliseen kriisitapahtumaan esimerkiksi itkemällä hysteerisesti. Reagointi menee kuitenkin usein nopeasti ohi ja lapsi voi lähteä leikkimään ystäviensä kanssa kuin mitään ei olisi tapahtunut. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että lapsi olisi jo käsitellyt asian, vaan asia tulee esille vielä myöhemmin lapsen käsitellessä asiaa omassa mielessään. (Saari 2005, 199.) Tässä yhteydessä puhutaan acting out -ilmiöstä, jolla tarkoitetaan tunteiden purkamista puhumisen sijaan tekojen kautta. Tämä on erityisesti murrosiässä erittäin ongelmallista, sillä toiminnan kautta lapsi ei voi tiedostaa sisäisiä tunnetilojaan. (Hägglund ym. 1979, 191.)

Päämääränä lapsen kanssa keskustelemisessä tulee olla lapsen tukeminen ajatus- ja mielikuvataso käyttämisessä ja sitä kautta sisäistysprosessin käynnistäminen. Aikuisen tuki ei saa sisältää ohjeita tai neuvoja, vaan lapsi on laitettava ajattelemaan asiaa ja ratkaisuja itse. Acting out -reaktioiden ehkäiseminen keskustelemisen kautta vähentää lapsen hätäisiä tunteiden purkauksia. (Hägglund ym. 1979, 191.)

Koska lapsen maailma on erittäin minäkeskeinen, ajattelee hän monesti kriisitilanteessa, että tapahtunut johtuu jostain mitä hän on tehnyt tai ajatellut ja syyllistää näin itseään tuntien häpeää. Itsesyytökset voivat aiheuttaa lapselle sietämätöntä kipua. Monesti aikuiset pitävät itseään syyttävää lasta tunteellisenä, mutta ajatukset tulee ottaa vakavasti ja niistä on ehdottomasti keskusteltava. (Saari 2005, 199.) Erityisesti yli 12-vuotiaiden kohdalla kriisin kokenutta lasta aletaan ystäväpiirissä usein eristää ja syrjiä, mikä voi johtaa siihen, että lapsi kokee häpeää. Tällainen häpeäkokemus lisää lapsen taakan määrää ja aikuisen tulisi siksi reagoida tilanteeseen nopeasti, jotta lapsi voi saada ryhmästä lisätaakan sijaan apua esimerkiksi keskustelun muodossa. (Väisänen 1999, 112 - 114.)

Syylisyydentunteesta täytyy keskustella lapsen kanssa perusteellisesti ja ottaa itsesyytökset vakavasti (Saari 2005, 199). Tästä syystä on erittäin tärkeää, että lapsella on hyvä suhde johonkin tärkeäksi koettuun ihmiseen, oli se sitten vanhempi, ystävä, sukulainen tai esimerkiksi terapeutti. Tämän ihmissuhteen kautta lapsi hakee hyväksyntää, tukea ja rakkautta, jotka auttavat kriisin käsittelemisessä. (Furman 1997, 23 - 26.)

4.2 Mielikuvitus apuna kriisin käsittelemisessä

Lapsi käyttää kriisin läpikäymisessä paljon mielikuvitustaan, koska sen avulla hän pääsee ”pois tästä maailmasta”, kauas traumaattisten tapahtumien ääreltä. (Furman 1997, 27.) Sanallisesti lapsen on vaikeaa käsitellä tapahtunutta, mutta leikeissä hän ilmaisee ajatuksiaan tarkastikin. Lapsen leikkejä ja piirustuksia seuraamalla voidaan saada todellista tietoa siitä, miten hän kokee traumaattisen tapahtuman. Lisäksi leikit antavat viitteitä lapsen psyykkisestä hyvinvoinnista. On huomattava, ettei leikkiä tai piirtämistä saa ohjata millään tapaa, sen sijaan tarkentavien kysymysten esittäminen on sallittua. (Väisänen 1999, 97 - 99.)

Kriisissä oleva lapsi leikkii aluksi pakonomaisesti, jolloin leikki on kankeaa ja ilotonta. Vähitellen se kuitenkin auttaa lasta kohtaamaan tilanteen, jonka vuoksi aikuisen tulisi olla lapsen tukena ja mahdollistamassa leikkejä. Vaikka leikkien aiheet tuntuisivat aikuisesta pelottavilta ja raskailta, ei lasta tulisi kieltää leikkimästä tällaisia leikkejä, sillä se on lapsen tapa käsitellä kokemaansa traumaattista tapahtumaa. (Saari 2000, 265.) Luovaa ja ei-verbaalista toimintaa käyttämällä tarjotaan konkreettinen purkaantumisen ajatuksille, koska lapset saavat leikin kautta ilmaista omia tunteitaan ja ajatuksiaan, joita tapahtuma on herättänyt (Dyregrov 1993, 90).

Myös kirjoittamisella ja piirtämisellä on lapselle suuri, hoidollinen merkitys. Ilmaisemalla tunteita ja ajatuksia kuvin tai tekstein, hän voi pukea sanoiksi jotain mitä ei välttämättä osaa suullisesti sanoa. Sama merkitys on myös kirjoilla ja elokuvilla, joiden avulla lapsen on helppo käsitellä vaikeita asioita ja huomata, että niistä voi selvitä. (Furman 1997, 29 - 32.) On tärkeää keskustella lapsen kanssa esimerkiksi hänen piirroksistaan, jotta päästään käsittelemään olennaisia asioita lapsen lähtökohdista käsin (Saari 2000, 266).

On huomattava, että lapsi joutuu traumaattisen tapahtuman jälkeen luomaan ehkä aikaisemmin turvalliseksi kokemansa maailman uudelleen mielessään, jolloin myös hänen käsityksen-

sä hänestä itsestään ja muista ihmisistä voi muuttua radikaalisti. Tämän vuoksi lapselle on annettava paljon tietoa tapahtuneesta, sekä mahdollisuus purkaa itseään erilaisin ei-sanallisinkin menetelmin ja seurata millaiseksi uusi maailmankuva on muodostumassa. Eisanallisten taitojen opettaminen voi olla tässä vaiheessa tarpeellista, jos lapsi ei ole aikaisemmin tottunut purkamaan tunteitaan millään tavoin. (Pojjula 2007, 167 - 168.)

4.3 Parantava kommunikaatio

Lapsen kohdalla parantavassa kommunikaatiossa on keskityttävä siihen, että lapsi saa konkreettista tietoa tapahtuneesta selitysten, ohjauksen ja turvallisuudentunteen kautta. Lapsen tulee saada purkaa tunteitaan millaisin sanoin tahansa, koska kaikenlainen puhuminen traumaattisesta tapahtumasta helpottaa lapsen taakkaa. On tärkeää viestiä hänelle siitä, että hänen kokemansa tunteet ja reaktionsa ovat sallittuja ja tavallisia, jotta lapsi ei ajattele tunteuksiinsa epätavallisiksi. (Pojjula 2007, 184 - 185.)

Lapsi keskustelee usein vaikeista asioista vasta kun on saanut luotua kuuntelijaan luottamussuhteen. Tämä vaatii joskus ohjaajalta läsnäoloa jo ennen kommunikaatiota; lapsen vaikenemista tulee kunnioittaa ja jaksaa odottaa sitä, että lapsi ottaa itse asian esille. Syynä lapsen vaikenemiselle voivat olla esimerkiksi hänen kokemansa syyllisyys, ristiriitaiset tunteet tai aiheen tuskaisuus. Kun lapsi alkaa puhua, on häntä kuunneltava tarkasti ja pyrittävä esittämään mahdollisimman avoimia kysymyksiä, joiden ansiosta lapsi voi selventää asioita. On hyvä huomata, että lapsella voi olla taustallaan hylkäämiskokemuksia ja siksi ohjaajan on ehdottoman tärkeää viettää hänen kanssaan aikaa päivittäin. Näin lapsi huomaa, että ohjaajaan voi luottaa, eikä tämä koe itseään hylätyksi kerrottuaan tunteistaan ja ajatuksistaan. (Pojjula 2007 185 - 186.)

”Kerro satu, sellainen kuin itse haluat. Kirjaan sen juuri niin kuin sen minulle kerrot. Lopuksi luen tarinasi, ja voit muuttaa tai korjata sitä, mikäli haluat.”

Lapset kertovat Ry, Sadutuksen ohje

Sekä lapsen että nuoren kanssa voi keskustelun tukemiseksi käyttää sadutusta. Sadutus on Suomessa kehitetty menetelmä, jonka avulla kaiken ikäiset henkilöt voivat muokata ajatuksi-

aan sanoiksi. Siinä saduttaja pyytää sadutettavaa yksilöä tai ryhmää kertomaan oman kertomuksen, jonka saduttaja kirjoittaa sanatarkasti ylös. Sadutusta voidaan käyttää missä vain, kuten kotona, päiväkodissa, koulussa tai sairaalassa. (Karlsson 2005, 9 - 10.) Kuka tahansa voi myös toimia saduttajana (Monika Riihelä 2006, Lyhyesti sadutuksen ideasta). Sadutus on hyvä menetelmä myös kriisitilanteissa. Se tuo lapselle läheisyyden- ja turvallisuudentunnetta, koska lähellä on aikuinen, joka kuuntelee ja arvostaa lapsen ajatuksia vaikeasta asiasta. (Lapset kertovat ja toimivat Ry 2012, Sadutus kriisitilanteessa.)

Luottamus on sadutuksessa tärkeää. Sadutuksen tarkoituksena on se, että lapsi saa kertoa mieltään painavasta asiasta ilman pelkoa siitä, että häntä arvostellaan. Lapsen täytyy voida luottaa, että tarina jää vain saduttajan ja hänen itsensä väliseksi, jos hän niin haluaa. (Karlsson 2005, 137.) On myös tärkeää, että aikuinen on aidosti kiinnostunut kuuntelemaan lasta, sillä muuten lapsi ei välttämättä suostu sadutukseen (Lapset kertovat ja toimivat Ry 2012, Miten saduttaa?).

Myös monet nuoret pitävät sadutuksesta, koska he haluavat myös tulla kuulluiksi. Sadutuksen avulla voidaan saada tietoa nuoresta, hänen huolistaan ja ajatuksistaan. Se voi toimia myös apuna yhteistyön rakentamisessa, kun nuori huomaa, että häntä kuunnellaan. (Karlsson 2005, 148 – 149.) Sadutustilanne voi laukaista myös ongelmia, sillä joskus lapsi tai nuori haluaa sadutuksen jälkeen keskustella satunsa aihepiiristä (Karlsson 2005, 137 - 138).

Kun lapsen kanssa keskustellaan traumaattisesta tapahtumasta, on huomattava, että kuunteleminen vaatii huomattavasti enemmän aikaa kuin aikuisen kanssa. Tämä johtuu siitä, että lapsen on vaikea löytää oikeita sanoja ajatuksilleen ja siksi ohjaajan on autettava häntä välillä sanojen löytämisessä. (Pojjula 2007, 185.) Myös sadutuksessa voi joskus käydä niin, ettei lapsi suostu kertomaan satua. Tällöin sadutustilanne kannattaa siirtää sopivampaan kertaan. (Lapset kertovat ja toimivat Ry 2012, Miten saduttaa?).

4.4 Kehityskriisi ja traumaattinen kriisi ovat lapsella usein yhtäaikaaisesti

Lapsella on 18 ikävuoteen asti paljon erilaisia kriittisiä kehitystehtäviä, kuten esimerkiksi uhmaikä ja murrosiän identiteettikriisi. Näin ollen kriittisten kehitysvaiheiden ja elämänkriisien välillä on selvä yhteys ja siksi jokaiseen kehitysvaiheeseen sisältyy suuri mahdollisuus elämänkriisiin puhkeamiseen. (Cullberg 1991, 18 - 19.) Yhtäaikaisten kriisien mahdollisuus on suuri,

erityisesti jos lapsi joutuu kokemaan äkillisen kriisin, kuten esimerkiksi vanhempansa kuoleman. Pahimmillaan kaikki kolme kriisityyppiä voivat olla päällekkäin, mikä luo aivan omanlaisia haasteita kriisissä olevan lapsen kanssa työskenteleville. (Taipale 1998, 190 - 191.)

Erityistä huomiota on kiinnitettävä silloin, kun lapsella on jäänyt edellinen kriisi käsittelemättä tai sen työstäminen on vielä kesken uuden kriisin alkaessa. Tällöin toinen kriiseistä usein sulkeutuu pois mielestä ja varastoituu siten, että se puhkeaa luultavasti myöhemmin uuden traumaattisen tapahtuman yhteydessä. Ongelmaksi tämä koituu siksi, että valtaosa energiasta kulutetaan varastoidun trauman kurissa pitämiseen. (Palosaari 2007, 33.)

Kun uusi äkillinen kriisi puhkeaa ja käsittelemättömänä on myös varastoitunut kriisitapahtuma, jota ei vielä ole lainkaan käsitelty, puhutaan **ketjuuntuneesta traumasta**. Uudessa kriisitilanteessa varastoitunut traumatapahtuma voi aktivoitua ja aiheuttaa lapselle moninkertaista lisätuskaa vanhan ja uuden kärsimyksen ollessa päällekkäin. Toisaalta on mahdollista, että uusi kriisi varastoidaan vanhan kriisitapahtuman lisäksi. Tällöin psyykellä on yhä vähemmän energiaa ajatella itse elämää, jonka vuoksi lapsi voi vaikuttaa kyyniseltä. (Palosaari 2007, 33 - 34.)

Ongelmana kriisitapahtuman varastoimisen huomaamisena on, että se on vaikea erottaa nopeasta selviytymisestä. Tästä syystä ohjaajan on tärkeä tunnistaa nopeasti mahdollisten varastoitujen kriisien olemassaolo ja puuttua niihin. Kriisien päällekkäisyyksien ennaltaehkäisyyn kannalta avun tarjoaminen kriisin käsittelemiseen on ensiluokkaisessa asemassa, sillä jokaisen kriisin turvallinen läpikäyminen mahdollistaa sen, etteivät kriisit pääse varastoitumaan mieleen ja rajoittamaan näin ihmisen elämää. (Palosaari 2007, 34.)

4.5 Merkkejä lapsen vakavasta traumatisoitumisesta

Joskus kriisissä oleva lapsi ei selviä kriisin läpikäymisestä yksin, vaan tarvitsee ammattiapua. Lapset osoittavat ongelmansa hyvin eri tavoin, mutta aiheita huolestumiseen on, kun kaikki lapsen energia kuluu psyykkisen tasapainon ylläpitämiseen. Jos lapsella ei ole huolehtivaa aikuista, on kriisin käsittely huomattavasti vaikeampaa, koska kriisireaktioiden aikana lapsi kaihoo tietynlaisia rajoja. Myös tunne siitä, että joku on hänestä huolissaan ja että jollakin on odotuksia hänen suhteensa, on lapselle erityisen tärkeä. (Hägglund ym. 1979, 195.) Näin ol-

len syytä huolestumiseen on jo silloin, kun lapsella ei ole huolehtivaa, luotettavaa vanhempaa, jonka kanssa läpikäydä kriisitapahtumaa (Palosaari 2007, 134).

Somaattiset oireet, kuten kiputilat ja pahoinvointi, kertovat siitä, että lapsi on torjunut tunne- ja ajatustason ristiriitansa ja tarvitsee näin ollen apua kriisin läpikäymiseen. Tämän lisäksi väkivaltainen käyttäytyminen antaa aiheita huolestumiseen, koska lapsi ei tällöin pysty käsittämään omatoimisesti sitä, miten tunne-elämykset kontrolloivat hänen mieltään. (Hägglund ym. 1979, 198 - 199.) Myös päihteiden käyttäminen sekä vaarallisiin tilanteisiin ajautuminen antavat aiheita huoleen, koska ne ovat erityisesti murrosikäisen nuoren tapoja läpikäydä kriisiä. Lapsi ajattelee usein, että kriisitapahtuman tuomat kokemukset ja reaktiot katoavat riehumisen kautta ja luulevat sen olevan surutyötä. (Palosaari 2007, 134.)

Myös liiallinen toiminta, kuten hukuttautuminen koulutehtävien tekemiseen, voi olla varoitettava merkki siitä, ettei lapsi ole käsitellyt kriisiään, vaan toimii acting out -periaatteen mukaan. Tällöin hän sulkee kriisitapahtuman mielestään ja purkaa sen toimintaan. Ulkopuolisten on ajoittain haastavaa huomata tätä, koska esimerkiksi koulutehtävien tekeminen voi vaikuttaa siltä, että lapsi on käsitellyt kriisinsä. Tämä on kuitenkin usein vain lapsen tapa pyrkiä välttämään masennusta ja kriisitapahtuman kohtaamista. (Palosaari 2007, 134 - 145.)

Psykiatrisen hoidon tarpeesta kertovat vakavat oireet, jotka näkyvät todella voimakkaasti ajattelussa, tunteissa ja käyttäytymisessä. Ajatuksen tasolla ajan- ja paikantajun katoaminen, pitkät muistikatkokset, näkö- ja kuuloharhat sekä harhaluulot kertovat vakavasta traumareaktiosta. Tunteiden osalta tunnereagoitien katoaminen, itsetuhoisuus sekä tunteiden hallitsemattomuus ovat myös merkki psykiatrisen hoidon tarpeesta. Myös käyttäytyminen voi kertoa vakavasta traumareaktiosta silloin, kun lapsi ei kykene huolehtimaan itsestään ja toimii täysin hallitsemattomasti. Esimerkiksi kohtuuton levottomuus ja kiihtyneisyys, ärtyneisyyden muuttuminen tuhoavaksi ja käsialan muuttuminen hallitsemattomaksi ovat merkkejä käyttäytymisen vakavasta reaktiosta. Vakavien traumareaktioiden arvioinnin tekee lastenpsykiatrian erikoislääkäri. (Pojula 2007, 230 - 231.)

5 OPINNÄYTTEEN TAVOITE, TARKOITUS JA TUTKIMUSTEHTÄVÄT

Tarkoituksenamme on kerätä luotettavaa ja helposti hyödynnettävää tietoa kriisireaktioista ja kriisissä olevan lapsen kohtaamisesta ja luoda tuotteistamisprosessin avulla kattava tieto-opas kriisissä olevien lasten parissa työskentelevälle Kimpan henkilökunnalle.

Opinnäytteemme tavoitteena on se, että Lasten- ja Nuorten koti Kimpan henkilökunta osaa antaa 7-18-vuotiaalle kriisissä olevalle lapselle kokonaisvaltaista tukea kriisin eri vaiheissa.

Valtioneuvoston asetus ammattikorkeakouluista (15.5.2003/352. 7§) määrittelee opinnäytteen tavoitteeksi myös sen, että kehitämme ja osoitamme valmiuksiamme soveltaa tietoja ja taitoja ammattiopintoihin liittyvässä käytännön asiantuntijatehtävässä.

Tutkimustehtävämme ovat:

1. Miten kriisissä oleva 7-18-vuotias lapsi tulee kohdata kriisin eri vaiheissa?
2. Miten 7-18-vuotiaan lapsen traumatisoituminen voidaan estää?

6 OPPAAN RAKENTUMINEN

Aikaisemmin kriiseihin liittyen on tehty oppaita mm. kriisissä olevan ihmisen kohtaamiseen, kriisissä olevan lapsen kohtaamiseen sekä yksityiskohtaisemmin esimerkiksi siitä, miten ottaa läheisen kuolema lapsen kanssa puheeksi. Kohdennettua tietoa nimenomaan lasten- ja nuortenkodille tai 7-18-vuotiaille ei kuitenkaan ole, joten oppaamme poikkeaa aikaisemmin tehdyistä, koska teemme sen ajatellen täysin Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan henkilökunnan tarpeita.

6.1 Tuotteistamisprosessi

Koska kriisiä on jo aikaisemmin tutkittu laajasti, tehtävänäimme oli luoda kirjallisuuskatsauksen avulla opas, ei tutkia mitään uutta. Tuotteistetun opinnäytetyön tavoitteena on saada aikaan tuote, joka voi olla esimerkiksi ammattilaisten käyttöön tarkoitettu ohje, tai jonkin tapahtuman toteuttaminen. (Vilka & Airaksinen 2003, 9.) Näin ollen noudatamme opinnäytteessämme tuotteistamisprosessia, jossa voidaan erottaa viisi erilaista työvaihetta. Nämä vaiheet ovat kehittämistarpeen havaitseminen, ideavaihe, luonnosteluvaihe, kehittäminen sekä viimeistelyvaihe. Eri vaiheiden kautta valmistetaan tarkoituksenmukainen tuote, josta tehdään lopussa vielä tuotteistamisprosessin loppuarviointi. (Jämsä & Manninen 2000, 28 - 81.)

6.2 Oppaan suunnittelu ja sisältö

Opinnäytteemme suunnittelun aloitimme syksyllä 2011, kun saimme idean opinnäytteemme aiheesta työelämän edustajaltamme. Hyvä opinnäytetyön aihe perustuu koulutusohjelman opintoihin ja se auttaa luomaan myös yhteyksiä työelämään. Tärkeintä aiheen valinnassa on, että se motivoi opinnäytetyön tekijää. On myös tärkeää, että aihe on ajankohtainen ja työn tekijä kokee voivansa syventää omaa asiantuntemustaan. (Vilka & Airaksinen 2003, 16 - 23.) Aiheesta kiinnostuimme sen ajankohtaisuuden ja hyödynnettävyyden vuoksi. Lisäksi aihe oli mielenkiintoinen ja palveli meidän molempien suuntautumsvaihtoehtoja, eli lasten ja nuorten hoitotyötä sekä mielenterveystyötä.

Toimeksi annetun opinnäytetyön vaarana on, että aihe on laajempi kuin mitä työntekijän alkuperäiset tavoitteet ja ammattikorkeakoulun opintoviikot edellyttävät (Vilka & Airaksinen 2003, 18). Aiheen löytymisen jälkeen sitä on usein rajattava, jolloin tarkennetaan ajatusta siitä, mitä kerätyllä aineistolla halutaan tehdä (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 81). Työelämän edustajalta saimme tietoa siitä, millaista opasta Lasten- ja Nuorten koti Kimppa tarvitsee, josta aiheen rajaaminen ja oppaan sisällön suunnittelu alkoi. Teimme aiheemme pohjalta synopsiksen (LIITE 1), jonka avulla aloimme suunnitella opastamme.

Aluksi tarkoituksenamme oli luoda opas sekä kriisissä olevan lapsen että aikuisen kohtaamiseen, mutta myöhemmin päätimme rajata aiheemme koskettamaan vain lapsen kohtaamista. Myöhemmin aihe rajautui vielä koskettamaan vain 7-18-vuotiaan lapsen kohtaamista, koska tilaajalla on vain tämän ikäryhmän asiakkaita.

Suunnittelimme aluksi huomattavan paljon laajempaa opasta, jossa yksi otsikko pitäisi sisältää yhden tiivistelmäsivun ja useampia lisätietosivuja. Sivumääräksi arvioitiin tällöin noin 30 sivua. Opasta aloittaessamme totesimme tämän idean kuitenkin vaikeakäyttöiseksi, ja kun työelämän edustaja oli kanssamme samaa mieltä, päätimme muuttaa suunnitelmaa.

Aikaisemmin tuotteella tarkoitettiin lähinnä materiaalisia tavaroita, mutta nykyisin tuotteeksi määritellään tavaroiden lisäksi myös palvelut. Tuote jaetaan kolmeen eri osaan, joita ovat materiaaliset tuotteet, palvelutuotteet sekä materiaali tuotteen ja palvelun yhdistelmät. Materiaaliin tuotteisiin kuuluvat esimerkiksi leikkaukseen valmentavat videot ja opasviikkoset astmapotilaille. (Jämsä & Manninen 2000, 13 - 14.) Sovimme tilaajan kanssa kansiomuotoisen oppaan tekemisestä. Koska halusimme tehdä tuotteestamme mahdollisimman helppokäyttöisen Kimpan tarpeita ajatellen, päädyimme lopulta tekemään tuotteestamme pienen, kansiomuotoisen tieto-oppaan. Suunnittelimme, että oppaasta tulisi A4-kokoinen ja noin 11-sivuinen, jossa olisi tiedon löytämisen helpottamiseksi sisällysluettelo ja lopussa esimerkiksi kirjalista lisätiedon hakemiseen.

Aloimme suunnitella tuotteemme sisältöä opinnäytetyösuunnitelmmamme teoreettisen viitekehyksen pohjalta. Halusimme keskittyä oppaassamme kriisin teorian sijaan kriisissä olevan lapsen kohtaamiseen, koska uskoimme siitä olevan hyötyä Kimpan moniammatilliselle henkilökunnalle. Tällöin eri alojen ihmiset voisivat tarkistaa siitä yhteisiä pelisääntöjä ja ohjeita kriisissä olevien lasten kanssa toimimiseen. Toivoimme oppaastamme olevan hyötyä myös Kimpassa harjoitteleville opiskelijoille, jotta he voisivat tutustua oppaaseemme ja saada siitä tietoa, jonka avulla kriisissä olevat lapset on helpompi kohdata.

Suunnitelmavaiheessa oppaamme sisältö oli seuraavanlainen:

1. yleistä kriisissä olevan lapsen ja nuoren kohtaamisesta / ”saatesanat”
2. sokkivaiheelle tyypilliset piirteet ja kohtaamistilanteessa huomioitavaa
3. reaktiovaiheelle tyypilliset piirteet ja kohtaamistilanteessa huomioitavaa
4. työstämis- ja käsittelyvaiheelle tyypilliset piirteet ja kohtaamistilanteessa huomioitavaa
5. uudelleen orientoitumisen vaiheelle tyypilliset piirteet ja kohtaamistilanteessa huomioitavaa
6. työkaluja ja huomioitavaa kriisissä olevan leikki-ikäisen kohtaamiseen
7. työkaluja ja huomioitavaa kriisissä olevan murrosikäisen kohtaamiseen
8. milloin huolestua lapsen tilanteesta?

Tuotteen tavoitteena on erottua muista vastaavista tuotteista paitsi yksilöllisyydellään, myös persoonallisuudellaan. On tärkeää pohtia tuotteen ulkoasua, koska se vaikuttaa ensisijaisesti luettavuuteen ja sitä kautta myös käytettävyyteen. Tuotteen on oltava suunniteltu juuri tilaajan tarpeisiin nähden, mikä näkyy muun muassa asiasisällössä, informatiivisuudessa sekä ulkomuodossa. (Vilkka & Airaksinen 2003, 51 - 53.) Suunnitelmassamme pyrimme siihen, että tuotteesta tulisi mahdollisimman helppolukuinen. Tämän vuoksi suunnittelimme tarkasti tuotteen ulkomuodon. Halusimme tehdä tuotteestamme myös visuaalisesti miellyttävän käyttämällä oppaassamme värejä ja myös esimerkiksi lasten piirtämiä kuvia.

Suunnitelmissamme oli tehdä opas kevään ja kesän 2012 aikana ja saada opas valmiiksi loka-kuun 2012 alussa. Työelämän edustajan, ohjaavan opettajan ja Kimpan henkilökunnan palautteiden lisäksi suunnittelimme, että pyydämme palautetta ja näkökulmaa perheterapeutti Paula Yrttiaho-Jarvalta, koska hänellä on paljon kokemusta kriisissä olevien lasten kanssa työskentelystä esimerkiksi lastenpsykiatriiselta osastolta.

6.3 Oppaan toteutus

Oppaan teossa on tärkeää pohtia mistä oppaan tiedot on peräisin ja kuvata sitä, miten käytettyjen tietojen oikeellisuus ja luotettavuus on varmistettu. Vaatii taitoa valita käytettävä lähdeaineisto ja suhtautua siihen kriittisesti. Kaikki opinnäytetyöntekijän löytämä tieto ei välttämättä ole ajan tasalla ja joskus eri lähteet poikkeavat myös toisistaan. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 53 - 72.) Aloitimme teoriapohjan luomisen etsimällä sopivaa kirjallisuutta. Haasteenamme oli löytää luotettavaa ja ajantasaista tietoa, jota Kimpan henkilökunta voisi työssään hyödyntää ja käyttää tietojensa päivittämiseen. Toisena haasteena oli luoda oppaasta käytännöllinen, jotta sen käyttäminen olisi mahdollisimman helppoa ja nopeaa.

Meille oli tärkeää, että oppaassamme käytetyt lähteet olivat luotettavia, sillä emme halunneet antaa Kimpan henkilökunnalle väärää tietoa, joka ei edistäisi heidän työskentelyään kriisissä olevien lasten kanssa. Tämän pyrimme estämään käyttämällä lähteinäme vain luotettavaa kirjallisuutta. Lisäksi käytimme yleisesti tunnettuja, luotettavia ja ohjaajiemme suosittelemia Internet-lähteitä, kuten Traumaterapiakeskuksen ja Mielenterveysseuran Internet-sivustoja.

Kriisin teorian määrittelyssä käytimme Saaren ja Palosaaren teoksia, sillä heillä on kokemusta kriisityöstä viime vuosilta. Lasten erityispiirteiden kohdalla käytimme erityisesti Furmanin, Poijulan, ja Väisäsen kirjallisuutta, koska halusimme hyödyntää oppaassamme tunnettujen kriisitutkijoiden ja erityisesti kriisissä olevien lasten kanssa toimineiden henkilöiden teoksia. Lisäksi käytimme lähteenämme Cullbergin kirjallisuutta lapsen kehityskriisejä kuvatessamme, sillä häntä pidetään yhtenä kriisiteorian luojana. Hänen kirjastaan löysimme myös tietoa kriisissä olevan lapsen kohtaamisen erityispiirteisiin.

Suurin hyöty kirjallisessa oppaassa on se, että siihen on koottu tärkeimmät asiat ytimekkäästi, jolloin asiat on helppo muistaa ja tarkistaa tarpeen vaatiessa oppaasta (Torkkola, Heikkinen & Tiainen 2002, 25). Luotettavuuden lisäksi meille oli tärkeää, että tuotteemme olisi mahdollisimman helppo- ja nopeakäyttöinen. Tämän vuoksi tuotteemme sisältää laajemman tiedon lisäksi koosteosiot ja selkeän sisällysluettelon, joista Kimpan henkilökunnan on helppoa ja nopeaa löytää tarvitsemansa tieto. Myös oppaamme A4-koko vaikuttaa mielestämme positiivisesti oppaan luettavuuteen.

Tekstin luettavuuteen ja ilmavuuteen vaikuttavat riviväljen suuruus ja rivien suljenta. Myös kirjasinkoko vaikuttaa rivinväljen valintaan. 1,5 riittää rivinväljeksi 12 pisteen fontilla kirjoitet-

tuun tekstiin. Tekstirivit suljetaan helppolukuisiksi tasapalstaksi tai oikeaksi liehuksi. (Torkkola ym. 2002, 58.) Lukemisen helpottamiseksi käytimme oppaassamme riviväliä 1.5, sekä fonttikokoa 12, jotka ovat mielestämme sopivan suuria luettavuuden kannalta. Myös fontin on oltava selkeä ja helposti luettava, ja päädyimme valitsemaan mielestämme hyvän Garamond-fontin, jota käytämme myös opinnäytteemme fonttina. Helppolukuisuuden vuoksi tekstimme reunat on suljettu tasapalstoiksi.

Luettavuuden kannalta ohjeen tärkeimpiä osia ovat otsikko ja väliotsikot. Hyvä ohje alkaa otsikolla, joka kertoo mikä on ohjeen aihe. Otsikot voidaan erottaa tekstistä monin eri tavoin, esimerkiksi lihavoinnilla, muuta tekstiä isommalla fontilla tai alleviivauksella. (Torkkola ym. 2002, 39 - 59.) Korostimme oppaamme otsikoita lihavoinnilla ja kirjoittamalla ne suur-aakkosilla. Mietimme myös tarkkaan otsikot, jotta ne vastaisivat mahdollisimman hyvin oppaan sisältöä.

Vihreä on luonnon tärkein väri, jonka vuoksi siihen liittyvät mielikuvat ovat yleensä myönteisiä (Freeman 2007, 115). Vihreä on rauhoittava väri, joka saa ihmiset tuntemaan olonsa turvallisiksi ja hoivatuiksi (Hintsanen 2011). Oppaamme koontiosoiden värinä olemme käyttäneet vihreää sen myönteisten ja rauhoittavien ominaisuuksien vuoksi.

Kaikkien tuotemuotojen eri vaiheista tarvitaan palautetta ja arviointia. Palautetta voidaan saada tuotekehitysprosessiin osallistuvilta tuotteen tilaajilta ja asiakkailta. (Jämsä & Manninen 2000, 80) Kirjoitimme oppaamme kesän ja syksyn 2012 aikana ja rakentumisen ajan pyysimme Kimpan henkilökunnalta ja työelämän edustajaltamme sekä kirjallista että suullista palautetta oppaastamme. Elokuussa annoimme sen ensimmäisen kerran arvioitavaksi ohjaajien ja Kimpan henkilökunnan lisäksi myös Paula Yrttiaho-Jarvalle. Saimme hyviä korjausehdotuksia etenkin selkeyteen ja sisältöön liittyvissä asioissa. Näiden palautteiden avulla korjasimme oppaamme asiasisältöä, sekä kiinnitimme paremmin huomiota oppaan ulkomuotoon.

Kun oppaan sisältö oli mielestämme valmis, aloimme tuotteemme viimeistelyyn. Oppaan asiasisältö ja kieliasu kaipasivat vielä viimeisten palautteiden mukaista tarkennusta. Viimeistelyvaiheessa lisäsimme myös oppaan kansilehteen Kimpan asiakkaan piirtämän kuvan lapsesta, joka kiipeää vuoren yli. Aiheena oli ”miten pääset yli haastavasta tilanteesta”. Kuvan tekijä antoi luvan käyttää kuvaa oppaassamme, mutta ei halua nimeään julkaistavan. Oppaan loppuun lisäsimme Kajaanin ammattikorkeakoulun ja Lasten- ja Nuorten koti Kimpan logot.

Valmiin oppaan (LIITE 2) tulostimme omilla tulostusoikeuksillamme Kajaanin ammattikorkeakoululla.

6.4 Resurssit ja markkinointi

Opinnäytetyöhön liittyvän tuotteen maksaa joko opiskelija tai toimeksiantaja. Tämän vuoksi opinnäytetyön tekijän on pohdittava myös tuotteen kustannuksia, johon liittyy esimerkiksi paperin laadun valinta, kuvien käyttö ja painatuskustannukset. Ennen opinnäytetyön aloittamista on hyvä selvittää kuinka paljon toimeksiantajalla on mahdollista osallistua kustannuksiin. Kustannuksiin liittyvistä asioista on hyvä tehdä kirjallisen sopimus toimeksiantajan kanssa. (Vilka & Airaksinen 2003, 38 - 53.) Suunnitelmavaiheessa teimme toimeksiantajan kanssa kustannusarvion oppaamme kustannuksista, jotka toimeksiantaja kustantaa. Teimme myös kirjallisen toimeksiantosopimuksen, jossa sovitaan opinnäytteemme kustannuksista (LIITE 3). Jo tuolloin oli selvää, etteivät kustannukset tulisi tieto-oppaan osalta olemaan suuria. Koska painoimme itse oppaamme, hankittavana meillä oli kansio, tulostuspaperi ja lisäkustannuksina värikopioiden ottaminen Kajaanin ammattikorkeakoulun opiskelijakunta KAMO:n kirjakaupan kautta.

Koska teimme opinnäytteen ajatellen vain Lasten- ja Nuortenkeski Kimpan henkilökuntaa, emme markkinoineet työtämme julkisesti. Opinnäytteemme esitykseen valmistimme posterin (LIITE 4), joka avulla esitimme työtämme ja siihen liittyvän oppaan.

6.5 Tuotteen arviointi

Kirjoittamisen eri vaiheissa on hyvä antaa teksti luettavaksi ulkopuolisille ihmisille ja pyytää siitä palautetta, sillä omalle tekstilleen sokaistuu helposti (Vilka & Airaksinen 2003, 68). Huomasimme kesällä pidetyn opinnäytteen tekemiseen liittyvän lyhyen tauon jälkeen, että omalle tekstilleen sokaistuu nopeasti. Halusimme saada tietoa myös siitä, onko asiasisältö oikeanlainen. Tämän vuoksi pyysimme palautetta oppaastamme ohjaajiemme lisäksi muun muassa vertaisiltamme ja tuttaviltamme.

Tuotteemme luki eri toteutusvaiheissa ohjaavan opettajan ja työelämän edustajan lisäksi traumatisoituneiden lasten kanssa työskennellyt Paula Yrttiaho-Jarva. Pyysimme häntä lukemaan oppaan ajatellen erityisesti traumatisoitumisen ehkäisemistä ja saimmekin häneltä hyviä vinkkejä erityisesti ’merkkejä vakavasta traumatisoitumisesta’ -otsakkeen alle.

Työn tilaaja käytti opastamme useita kertoja Kimpan henkilökunnan arvioitavana, ja olemme sitä kautta saaneet palautetta työstämme ja parannusehdotuksia. Parhaan palautteen saimme, kun tilaaja antoi oppaan talon keittäjän luettavaksi; häneltä saimme parannusehdotuksia luettavuudesta ja ymmärrettävyydestä, sillä opas on tarkoitettu koko Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan henkilökunnalle, joista kaikilla ei ole hoitoalan koulutusta.

Saamamme palautteen perusteella olemme tyytyväisiä oppaaseen. Koska olemme kuitenkin jo ehtineet sokaistua omalle tekstillemme, koemme itsearvioinnin haastavaksi ilman ulkopuolista palautetta. Tämän vuoksi olemme huomanneet esimerkiksi vertaisten tekemän työn erittäin arvokkaaksi, koska he ovat huomanneet paljon sellaisia asioita, joita meiltä itseltämme on jäänyt huomaamatta.

Vaikka suunnittelimme aluksi laajempaa opasta, mielestämme se vastaa tällaisena versiona hyvin työntilaaajan tarvetta. Tiiviinä tekstinä luettu on helppo ymmärtää ja samalla eri otsakkeiden kohokohdat on yksinkertaista saada esille; opasta pystyy lukemaan nopeasti. Pyrimme panostamaan helppoon luettavuuteen, ja siihen olemme saaneet apua erityisesti kieliopillisten asioiden osalta ohjaavalta opettajaltamme, työelämän edustajalta sekä vertaisiltamme. Olemme myös tyytyväisiä oppaan A4-kokoon, joka mielestämme osaltaan helpottaa lukemista.

Hyvän ulkoasun aikaansaamiseksi ei välttämättä tarvita kiiltävää ja kallista paperia tai hienoja kuvia, vaan tärkeämpänä asiana on usein taitto, eli kuvien ja tekstin asettelu paperille (Torkkola ym. 2002, 53). Graafisesti tuote on varsin yksinkertainen, mutta kuitenkin mielestämme tilanteeseen sopiva. Yksinkertaiset tiivistysosiot kiinnittävät lukijan huomion ja tuovat oppaaseen samalla hieman väriä. Kuvat jätimme suosiolla vähemmälle, eikä oppaasta näin ollen löydykään kuin kansikuva. Näin lukijan huomio kiinnittyy tekstiin ilman häiritseviä tekijöitä. Mielestämme ylimääräisille koristekuville ei ollut tarvetta, kun vihreät koosteosiot kuitenkin tuovat tietynlaisen ”graafisen kosketuksen” sivuille.

Tieto, jota oppaan tekemiseen olemme hyödyntäneet, on mielestämme luotettavaa. Päätimme keskittyä erityisesti suomalaisiin kriisiasiantuntijoihin, koska koemme, että heidän kirjansa

on kirjoitettu ajatellen suomalaista ympäristöä – eroja kun eri maiden kesken joka tapauksessa on paitsi kriisityön käytännöissä, myös tavoissa keskustella ja toimia esimerkiksi lasten kanssa. Olemme tyytyväisiä siitä, että saimme oppaan tekstit kirjoitettua lapsen kriisin kautta. Poijulan kirjallisuus korostui kriisissä olevan lapsen kohtaamistilanteissa kirjoitettavissa osioissa, koska häneltä löytyi paljon nimenomaan lasten kriisiin liittyvää kirjallisuutta. Olemme kaiken kaikkiaan tyytyväisiä oppaan informatiiviseen puoleen; koemme, että saimme esiin tärkeimmät asiat kunkin otsakkeen alta. Myös saamamme palaute puoltaa tätä ajatusta, ja siitä olemme erityisen tyytyväisiä.

Tarkoituksena oli käydä esittelemässä oppaan alkuversio ennen lopullisen oppaan esittelemistä ja saada näin palautetta keskeneräisestä työstämme. Totesimme kuitenkin, ettei keskeneräistä työtä ole mielestämme kannattavaa esitellä, vaan panostamme mieluummin valmiin oppaan esittelemiseen. Työelämän edustaja käytti keskeneräistä opastamme kuitenkin tilaajan työryhmän arvioitavana. Koemme, että saimme tämän ansiosta tehtyä työstä työelämän toiveita vastaavan.

Panostimme oppaaseen paljon ja olemme lopputulokseen tyytyväisiä. Täydellistä opasta ei kuitenkaan liene koskaan olemassa, ja oppaassamme olisimmekin voineet panostaa vielä enemmän erityisesti luettavuuteen. Näin oppaan valmistumisen jälkeen tuntuu, että huomioitavia asioita olisi ollut jokaisen otsakkeen alle huomattavan paljon enemmän. Kaiken tiedon mahduttaminen oppaan huomiointilaitikoihin on kuitenkin mahdotonta, joten toivomme, että olemme tärkeimmät tiedot saaneet mahdutettua oppaaseen. Olemme tarkistaneet tärkeimpien tietojen löytymisen saamamme palautteen avulla, ja vaikuttaisi siltä, että ainakin valtaosa tärkeimmistä huomioitavista asioista oppaasta löytyisi.

Myös ulkoasuun voisi aina panostaa enemmän. Päätimme tehdä oppaasta melko pelkistetyn esimerkiksi kuvien osalta, vaikka ne olisivatkin toisaalta voineet elävöittää opasta – riski sekavuuteen olisi tosin myös ollut tällöin suurempi. Samalla tekstiä olisi mahtunut huomattavan paljon vähemmän sivua kohti, joten koemme, että ratkaisumme oli kuvien suhteen oikea.

Saimme työn tilaajalta, ohjaavalta opettajaltamme ja ulkopuolisilta asiantuntijoilta kirjallista palautetta sähköpostin välityksellä oppaastamme. Viimeisimmissä palautteissa korostuivat tuotteen helppo hyödynnettävyys, selkeys sekä tärkeiden asioiden nostaminen esille. Traumatisoituneiden lasten kanssa työskennellyt Yrttiaho-Jarva antoi kiitosta traumatisoitumisen

merkkien nostamisesta esille omana lukunaan. Jokaisen palautteen jälkeen olemme korjanneet kieliä ja täsmentäneet joitakin käsitteitä. Kieliä lukuun ottamatta saamamme palaute on kuitenkin ollut hyvää. Työn tilaaja kokee, että pystyy hyödyntämään opasta kriisissä olevien lasten kanssa toimiessa.

7 POHDINTA

Koska tuotteistetulle opinnäytteelle ei ole virallisesti nimetty erilaisia eettisiä ongelmia tai luotettavuuteen liittyviä asioita, keskitymme pohdinnassamme yleisten ongelmien ratkaisemiseen. Tähän kuuluvat muun muassa yksilöllisen opinnäytteen aikaan saaminen sekä yleisten eettisten kysymysten ja arvojen määrittäminen.

7.1 Opinnäytteen eettisyys

Eettinen pohdinta osoittaa ammatillista kasvua ja asiantuntijuutta (Juujärvi, Myyry & Pessa, 2007, 10 - 11). Opinnäyte on eettisesti hyvä silloin, kun se noudattaa niitä toimintatapoja, jotka tiedeyhteisö on tunnustanut. Tämä tarkoittaa käytännössä rehellisyyttä, tarkkuutta ja huolellisuutta tutkimustulosten tallentamisessa, arvioinnissa sekä tutkimustyössä. Epärehellisyyttä on vältettävä kaikissa työn vaiheissa, mikä tarkoittaa sitä, että tekstiä ei plagioida, eikä raportointi saa olla harhaanjohtavaa. (Hirsjärvi, 2009, 23 - 27.) Opinnäytteessämme nämä asiat näkyvät siinä, ettemme ole plagioineet muiden tekstejä. Lisäksi olemme panostaneet raportointiin, jolloin harhaanjohtavuutta ei pitäisi olla – olemme laittaneet lähdemerkinnät mahdollisimman selkeästi tekstiyhteyksiin emmekä näin ole väittäneet teorian tietoa omaksemme. Lisäksi olemme kirjoittaneet viitekehykseen liittyvät teorian tiedot väärentämättä sitä, mitä kirjoittaja on lähdekirjassa tarkoittanut.

Raportoinnin oikeellisuutta ja tarkkuutta olemme varmistaneet ulkopuolisen palautteen perusteella. Palautetta ja vinkkejä esimerkiksi käytettävän kirjallisuuden suhteen olemme saaneet paljon paitsi ohjaavalta opettajaltamme, myös työelämän edustajalta. Saamamme palautteen perusteella olemme pystyneet tekemään paljon tarkennuksia ja korjauksia raporttiimme.

Kriittinen suhtautuminen teoriaan ja tutkimuksiin antavat hyvän pohjan eettiselle toiminnalle sekä sen pohdinnalle (Hirsjärvi ym. 2009, 23 - 27). Olemme olleet kriittisiä valitsemamme kirjallisuuden suhteen. Tämä näkyy erityisesti käyttämässämme kirjallisuudessa, jonka olemme valinneet ajatellen sitä, että teoria tukee alkuperäistä Cullbergin teoriaa. Lisäksi olemme pyrkineet ottamaan kirjallisuutta vain tunnetuilta ihmisiltä, jotka ovat tiettävästi työskennelleet kriisissä olevien ihmisten kanssa. Kriittisyytemme näkyykin erityisesti siinä, keiden kirjallisuutta olemme opinnäyttemme viitekehyksessä käyttäneet.

Opinnäytteen aiheen rajaamiseen vaikuttavat käytettävissä oleva lähdemateriaali, säädetty pituus sekä lukijat, joille tutkimus on tarkoitettu. Rajauksessa on huomioitava se, että aihetta käsitellään paitsi laajasti, myös perustellusti. (Hirsjärvi ym. 2009, 83.) Rajasimme aihettamme paljon opinnäytetyöprosessin aikana. Loppujen lopuksi päädyimme ikäkauteen 7-18-vuotiaat lapset, koska näin saamme eettisesti työstämme paremman pystyessämme keskittymään syvemmin valitsemaamme rajausalueeseen. Jos olisimme pitäytyneet alkuperäisessä suunnitelmassamme tarkastella kaiken ikäisten kriisejä erikseen, olisi työstämme tullut vain pintaraapaisu teoriaan ja toisekseen liian laaja toteutettavaksi kahden ihmisen voimin opinnäytteen opintopisteiden rajoissa. Lasten kriiseistä on kirjoitettu paljon kirjallisuutta, ja siksi oli mahdollista rajata aiheemme näinkin pieneen ikävaiheeseen ihmisen elämässä.

Eettisyyttä lisää myös se, että olemme pystyneet perustelemaan opinnäytteen eri vaiheessa tekemiämme ratkaisuja. Valtaosa perusteluistamme liittyy työn tilaajan toiveisiin ja heidän esittämiinsä ehdotuksiin, jotka olemme pyrkineet toteuttamaan mahdollisimman hyvin oppaassamme. Näin olemme ajatelleet työn tilaajaa, joka opastamme tulee lopulta hyödyntämään. Tilaajan huomioiminen näkyy oppaan teksteissä sekä sisällössä.

Aiheen valitsimme ajankohtaisuuden ja mielenkiintoisuuden vuoksi, sillä halusimme tehdä työn, josta olisi tilaajalle hyötyä ja josta voisimme myös itse hyötyä mahdollisimman paljon. Myös nämä asiat vaikuttavat opinnäytteemme eettisyyteen. Teimme lisäksi tarkan selvityksen esimerkiksi kulujen jakautumisesta työn tilaajan ja opinnäytteen tekijöiden kesken. Näin ollen kaikille osapuolille oli alusta asti selvää opinnäytteemme tarkoitus sekä siitä aiheutuvien kulujen jakautuminen. Olemme noudattaneet toimeksiantosopimusta sekä opinnäytteen alussa rakentuneita tavoitteita opinnäytettä tehdessämme.

Työn tilaaja osoitti meille opasta tehdessämme ongelman siitä, ettei kriisi saa leimautua vain huostaan otettujen lasten ongelmaksi. Tämän huomioimme sanavalinnoissa ja siinä, että jätimme työssämme huostaanottamisen lähinnä maininnaksi ja käsitelimme asiaa vain yhden luvun verran. Huostaanotosta on kuitenkin mainittava siksi, että se aiheuttaa huostaanottotilanteen aiheuttaman äkillisen kriisin vuoksi usein kriisien ketjuuntumista ja työntekijöiden on hyvä muistaa se. Muutoin olemme oppaassamme ja opinnäytteessämme pyrkineet kuitenkin siihen, ettei huostaanotto ole tärkeänä osana opinnäytteemme tekstiä eivätkä huostaanotetut lapset leimaudu näin ainoiksi, joilla on kriisejä. Tosiasia kuitenkin on se, että kriisejä on jokaisella ihmisellä elämänsä aikana.

7.2 Opinnäytteen luotettavuus

Opinnäytteen on oltava kaikin tavoin luotettava, ja siksi lähdeaineisto on harkittava tarkkaan. Käytettävän kirjallisuuden valintaan vaikuttavat aiheen lisäksi myös muut kriteerit, kuten kirjoittaja ja kirjan julkaisuaika. Opinnäytteessä tulisi olla vähintään yksi tuore perusteos, johon koko työ pohjaa, ja lisäksi kirjoja tiedon alkulähteiltä, eli toisin sanottuna esimerkiksi alkuperäistutkimuksiin tutustuminen. Yleisenä ohjeena voidaan pitää sitä, että mitä tuoreempaa tieto on, sitä käytännöllisempää se on. (Hakala, 2004, 89 - 93.) Kriittinen suhtautuminen lähteistä saatuun tietoon luo pohjan opinnäytteen luotettavuudelle (Hirsjärvi ym. 2009, 189). Lähteistä saadun tiedon luotettavuutta voidaan arvioida myös teoksen tekijän tunnettavuuden kautta (Vilka & Airaksinen, 2003, 72).

Opinnäytteessämme olemme panostaneet luotettavuuteen. Cullbergin kriisiteoriaa pidetään kriisin perusteorianana, ja siksi olemme käyttäneet vain sellaista aineistoa, joka vastaa tätä teoriaa. Tällaisia suomalaisia kirjailijoita ovat muun muassa Saari, Palosaari ja Poijula. Cullbergin kirja on ilmestynyt jo vuonna 1991, mutta koska se on aiheen perusteos ja sisältää alkuperäisen kriisiteorian, olemme käyttäneet myös sitä lähteenä. Muu käyttämämme kirjallisuus myös viittaa tähän Cullbergin kirjaan, joten teorian tietomme suhteen voimme luottaa siihen, että tieto on luotettavaa.

Erityisesti Saaren, Palosaaren ja Poijulan kirjallisuudesta olemme kuitenkin saaneet tuoreita lähteitä opinnäytteeseemme. Etenkin Poijula on lisäksi keskittynyt ja kirjoittanut paljon nimenomaan kriisissä olevan lapsen kohtaamisesta useiden muiden suomalaisten ”pääkirjailijoiden” keskittyessä yleisesti kriisissä olevan ihmisen kohtaamiseen. Kohdentaessamme viitekehystämme lapsiin olemme käyttäneet myös muiden, pääosin suomalaisten asiantuntijoiden kirjallisuutta, kuten esimerkiksi psykiatri Furmanin teoksia. Kaikki lähdeostemme tekijät ovat tunnettuja nimiä kriisityön puolella ja siksi voimme olettaa, että käyttämämme lähdekirjallisuus on luotettavaa.

Oppikirjojen sijaan olemme käyttäneet opinnäytteessämme vain niin kutsuttuja alkuperäisteoksia, mikä lisää luotettavuutta. Näin saamme tietoa alkuperäisestä lähteestä ilman niin kutsuttuja välikäsiä, joissa alkuperäisteosten tietoa on voitu jo vahingossakin muuttaa. Psykyke – psykologian käsikirja (Vilko-Riihelä, 1999) on kuitenkin myös oppikirjana käytössä, mutta olemme käyttäneet sitä muutamissa kohdin lähteenä lähinnä lisätiedon osalta. Tämän kirjan tiedon voidaan kuitenkin olettaa olevan oikeaa, koska se on psykologian perusteos, joka kui-

tenkin kieltämättä pohjautuu muiden tekemiin teoksiin. Olemme kuitenkin käyttäneet tätä kirjaa vain vähän opinnäytteessämme emmekä koe, että sen pieni käyttö vaikuttaa luotettavuuteemme.

Käytettäessä Internet-lähteitä, tulee olla tavallista tarkempi lähdekritiikin suhteen, koska tutkija ei voi olla varma Internetissä liikkuvien ihmisten henkilöllisyydestä, eikä lähteillä ole konkreettista aikaa tai paikkaa (Mäkinen 2006, 166). Olemme käyttäneet Internet-lähteitä opinnäytteessämme harkiten, käyttäen vain luotettavana pitämiämme, ohjaajiemme suosittelemia Internet-lähteitä. Tällaisia lähteitä ovat olleet asiantuntijoiden ylläpitämät Internet-sivut, kuten sosiaalityöntekijöiden Sosiaaliportti, Suomen Mielenterveysseuran ylläpitämä E-mielenterveys, sekä kriisityöhön keskittyvät Traumaterapiakeskus ja Tukinet. Johdannossa olemme käyttäneet myös psykiatri Furmanin radiohaastattelua, joka löytyy Internetistä kuunteluversiona. Oletamme tämän olevan myös luotettava lähde, koska Furman on työskennellyt paljon kriisissä olevien lasten kanssa. Opinnäytteessämme olemme keskittyneet kirjallisuuteen, koska niitä on helpompi käsitellä ja lukijan on niihin helpompi myöhemmin palata, Internet-lähteet kun voivat joskus hävitäkin.

Luotettavuutta lisää myös se, että olemme kohdentaneet tietomme tarkalle ikäkaudelle, jonka vuoksi olemme pystyneet keräämään tietoa enemmän rajaamaltamme aihealueelta, joka tässä opinnäytteessämme on 7-12-vuotiaat lapset. Lisäksi olemme pystyneet kohdentamaan tietomme ja rajaamaan tiettyjä asioita aiheen ulkopuolelle siksi, koska oppaamme tehdään vain yhteen yksikköön, jonka tarpeet ja taustat tiedämme tarkasti. Näin pystymme panostamaan entistä paremmin työn luotettavuuteen ja oikeanlaisen kirjallisuuden etsimiseen.

Tutkimukseen liittyy myös sen siirrettävyys, jolloin tulokset voidaan siirtää vastaaviin tilanteisiin. (Kylmä & Juvakka 2007, 129). Siirrettävyys näkyy työssämme selkeästi, sillä opas voitaisiin hyvin siirtää muuttamattomana myös muihin lasten- ja nuortenkoteihin. Lisäksi oppaamme voisi luovuttaa myös muiden kriisissä olevien lasten kanssa työskenteleville tahoille ilman muutoksia. Tämä lisää opinnäytteemme luotettavuutta.

7.3 Oman ammatillisen kehittymisen pohdintaa

Opinnäytteen aihetta miettiessämme halusimme aiheen, joka tukisi meidän molempien suuntautumisvaihtoehtoja, eli lasten ja nuorten hoitotyötä ja mielenterveystyötä. Työelämän edus-

tajallamme oli paljon hyviä aiheita ja kiinnostuimme tästä aiheesta sen mielenkiintoisuuden, ajankohtaisuuden ja hyödynnettävyyden vuoksi. Olemme opinnäyteprosessin aikana saaneet itsekin valtavasti uutta tietoa esimerkiksi kriisin kulusta ja erityisesti kriisissä olevan lapsen kohtaamisesta ja tukemisesta. Tulevassa ammatissamme tulemme tapaamaan paljon kriisissä olevia lapsia, nuoria ja aikuisia, jonka vuoksi koemme opinnäytteemme aiheen erittäin tärkeäksi ammatillisen kasvumme kannalta. Kriisissä olevia kohtaa nykyisin kaikkialla eikä aiheesta siksi voi olla liikaa tietoa, koska kriisissä olevien lasten kohtaamiseen liittyy paljon erityispiirteitä, jotka tulisi ottaa huomioon.

”Sairaanhoitaja on hoitotyön asiantuntija, jonka tehtävänä yhteiskunnassa on potilaiden hoitaminen. Hän toimii itsenäisesti hoitotyön asiantuntijana hoitaessaan potilaita ja toteuttaessaan potilaan kokonaishoidossa lääkärin ohjeiden mukaista lääketieteellistä hoitoa. Sairaanhoitajan toimintaa ohjaavat hoitotyön arvot, eettiset periaatteet, säädökset ja ohjeet. Sairaanhoitajan työ perustuu hoitotieteeseen ja hoitotyön ammatillisessa päätöksenteossa käytetään monitieteistä tietoperustaa. Sairaanhoitaja on vastuussa ammattitaitonsa ja ammattinsa kehittämistä. Hän toteuttaa, johtaa ja arvioi näyttöön perustuvaa hoitotyötä ja vastaa tutkimukseen perustuvasta hoitotyön laadusta ja sen kehittämistä.” (Opetusministeriö. 2006.)

Sairaanhoitajan osaamiskuvausta katsoessa koemme, että opinnäytteemme ansiosta pystymme hoitamaan potilaita paremmin kuin aikaisemmin, koska pystymme kiinnittämään huomiota kriiseihin, jotka vaikuttavat ihmisen toimintakykyyn paljon.

Lasten- ja nuorten hoitotyössä ei välttämättä huomaa, että lapsilla ja heidän perheillään on suuri kriisi, jonka käsittelemiseen he voivat tarvita apua. Myös mielenterveystyön puolella olemme huomanneet sen, että psyykinen sairaus on suuri kriisi sairastuneelle ja hänen omaisilleen. Kriisi ja sen käsittelemättömyydestä aiheutuva stressi vaikeuttavat huomattavasti potilaan toipumista paitsi somaattisesta, myös psyykkisestä sairaudesta.

Tästä syystä koemme, että pystymme antamaan potilaille heidän hoitonsa aikana kokonaisvaltaisempaa tukea kuin aikaisemmin. Tiedämme myös sen, että voimme vaikuttaa heidän henkiseen hyvinvointiinsa yksinkertaisesti tarjoamalla lisätukea kriisissä tai ohjaamalla kriisipalveluihin.

Alusta asti meille oli selvää, että haluamme tehdä opinnäytteemme tuloksena tuotteen. Tämä loi meille uusia haasteita, koska emme aikaisemmin olleet tehneet mitään tuotteeseen liittyvää, mutta halusimme ottaa haasteen vastaan mielenkiintoisena mahdollisuutena. Pidimme siitä ajatuksesta, että voisimme auttaa työn tilaajaa kriisissä olevan lapsen kohtaamisessa.

Lähdimmekin innokkaasti miettimään sitä, millainen tuote olisi hyödyllinen ja käytännöllinen työn tilaajaa ajatellen.

Kehittämistyöhön kuuluu myös tiedonhankintataidot (Opetusministeriö, 2006). Opinnäytteen lähdekirjallisuutta etsiessämme olemme tutustuneet useisiin tietokantoihin, kuten esimerkiksi yliopistojen pro gradu –kokoelmiin sekä kirjastojen hakuohjelmiin. Olemme opinnäytteemme aikana tutustuneet myös näyttöön perustuvaan hoitotyöhön kriisien osalta ja saaneet hyödyntää aikaisempia tutkimuksia ja teorioita opasta tehdessämme. Työssämme joudumme jatkuvasti etsimään tietoa erilaisiin asioihin, kuten uusiin hoitomuotoihin tai ylipäättänsä uusiin, itsellemme tuntemattomiin tilanteisiin. Opinnäytteemme kautta olemme oppineet sen, mitä kautta luotettavaa tietoa on mahdollista saada. Näyttöön perustuva hoitotyö näkyykin opinnäytteessämme erityisesti tiedon etsimisenä ja aikaisempien kriisiin liittyvien tutkimusten tulkitsemisenä, jonka kautta olemme saaneet tietoa siitä, miten kriisissä oleva lapsi tulisi kohdata.

Kajaanin ammattikorkeakoulu määrittelee sairaanhoitajalle viisi kompetenssia: hoitotyön asiakkuusosaaminen, terveyden edistämisen osaaminen, kliininen osaaminen, päätöksentekosaaminen ja ohjaus- ja opetusosaaminen (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2012). Opinnäytteemme olemme oppineet jotain jokaisesta kompetenssista, ja koemme näin vahvistaneemme osaamistamme sairaanhoitajina.

Päätöksenteko-osaamisen kompetenssilla tarkoitetaan sitä, että *opiskelija pystyy vastaamaan asiakas-/potilas-/perhelähtöisestä hoitotyön suunnittelusta, toteutuksesta ja arvioinnista sekä dokumentoi hoitotyön potilastietojen edellyttämän tietosuojan ja –turvan mukaisesti* (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2012). Opinnäytteemme ansiosta pystymme nyt vastaamaan aikaisempaa paremmin potilaiden/asiakkaiden hoidosta, koska pystymme huomioimaan heidän kriisinsä. Tämä unohtuu usein, ja siksi koemme sen erittäin tärkeäksi mahdollisuudeksi. Pystymme myös perhelähtöisesti huomioimaan potilaan/asiakkaan perheen kriisin läheisen sairastuttua ja antaa myös heille tukea ja tietoa mahdollisuuksien mukaan.

Opinnäytteen aikana olemme oppineet päätöksenteko-osaamista jouduttuamme rajaamaan aiheitamme paljon ja tekemään näin suuriakin päätöksiä opinnäytteen lopputuloksen suhteen. Olemme myös itse valikoineet käytettävän lähdekirjallisuuden sekä sen, mitkä asiat nostamme pienessä oppaassamme esille.

Kliinisen osaamisen kompetenssilla tarkoitetaan sitä, että *opiskelija hallitsee sairaanhoitajan työssä tarvittavat kliiniset taidot ja vastaa asiakkaan/potilaan / perheen kokonaisvaltaisesta hoitotyöstä. Opiskelija hallitsee keskeiset tutkimus- ja hoitotoimenpiteet ja niissä tarvittavien välineiden ja laitteiden oikean ja turvallisen käytön sekä hyödyntää tutkimustuloksia hoidossa ja hoidon seurannassa. Opiskelija toteuttaa turvallista lääkehoitoa lääkärin hoito-ohjeiden mukaisesti* (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2012.) Opinnäytteemme ansiosta hallitsemme paremmin asiakkaan/potilaan kokonaisvaltaisen hoitotyön, koska kriisit ovat suuri osa sairastumista, ja siksi sen huomioiminen edistää huomattavasti myös potilaan henkistä terveyttä. Opinnäytettä tehdessämme olemme tutustuneet erilaisiin tutkimuksiin ja pystyneet hyödyntämään tutkimustuloksia miettiessämme sitä, mitä tilaaja tarvitsee kriisissä olevien asiakkaidensa hoitamisessa. Oppaamme myös auttaa huomattavasti hoidon seurannassa, koska se helpottaa kriisin vaiheen arvioinnissa.

Terveyden edistämisen osaamisen kompetenssin mukaan *opiskelija tunnistaa ja tukee asiakkaan/potilaan/perheen voimavaroja terveyden ylläpitämisessä ja hallitsee terveyden edistämisen muuttuvassa ympäristössä. Opiskelija tietää perusteet tavallisimpien kansansairauksien etiologiasta, tuntee potilaan hoitoketjut ja palvelujärjestelmän. Opiskelija osaa suunnitella, toteuttaa ja arvioida hoitotyötä asiakaslähtöisesti.* (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2012.) Terveyden edistämisen kompetenssiin opinnäytteemme vastaa selkeästi, koska kriisin huomioiminen edistää terveyttä. Opinnäytteemme ansiosta olemme oppineet tuntemaan kriisipuolen hoitoketjuja, palveluntarjoajia ja palvelujärjestelmää. Olemme myös oppineet opinnäytettä tehdessämme tunnistamaan ja tukemaan asiakkaan/potilaan/perheen voimavaroja erityisesti kriisin kohdatessa.

Hoitotyön asiakkuusosaamisen kompetenssilla tarkoitetaan opiskelijan kykyä tunnistaa ja tukea asiakkaan/potilaan/perheen voimavaroja terveyden ylläpitämisessä ja terveyden edistämisen hallitsemista muuttuvassa ympäristössä. Myös se, että opiskelija tietää perusasiat tavallisimpien kansansairauksien etiologiasta sekä potilaan hoitoketjuista ja palvelujärjestelmästä. Kompetenssin mukaan opiskelijan tulee osata myös suunnitella, arvioida ja toteuttaa hoitotyötä asiakaslähtöisesti. (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2012.) Tämä kompetenssi toistaa tietyllä tapaa osaa aikaisemmista kompetensseista, ja voimmekin siksi todeta, että opinnäytteemme avulla olemme myös asiakkuusosaamisen kompetenssia pystyneet vahvistamaan. Kriisin huomioiminen hoitotyössä antaa potilaalle enemmän voimavaroja ylläpitää terveyttä, koska hänellä ei kriisin käsittelemisen jälkeen kulu voimavaroja vievää energiaa kriisin käsittelemiseen ja sitä kautta psyykkisen hyvinvoinnin ylläpitämiseen. Kriisien läpikäyminen vähentää myös stressiä. Kriisin osalta osaamme mielestämme tämän opinnäytteen ansiosta suunnitella, arvioida ja toteuttaa kriisissä olevan ihmisen hoitotyötä asiakaslähtöisesti, koska olem-

me saaneet laajan teoriapohjan itsellemme. Tekemämme oppaan ansiosta olemme saaneet myös jäsenettyä laajaa teorian tietoa selkeämmäksi ja olemme pystyneet keskittymään oleellisiin asioihin kriisissä olevan ihmisen kohtaamisessa.

Viimeinen kompetenssi on ohjaus- ja opetusosaamisen kompetenssi, jolla tarkoitetaan sitä, että *opiskelija osaa ohjata ja opettaa hoitotyön eri toimintaympäristöissä monipuolisilla menetelmillä asiakasta/potilasta/perhettä terveydenedistämässä sekä itsehoitossa* (Kajaanin ammattikorkeakoulu, 2012). Tätä kompetenssia olemme harjoitelleet opinnäyteseminaareissa, joihin olemme rakentaneet itse esitykset ja niihin käytettävät materiaalit, kuten Power Point –esitykset. Näin olemme kehittäneet esiintymistaitojamme, sekä lisäksi myös ohjaustaitojamme. Koemme, että esiintymistaitomme ovat varmistuneet opinnäyteseminaareissa, ja samalla olemme myös oppineet ottamaan paremmin vastaan kritiikkiä sekä parannusehdotuksia. Olemme myös kehittäneet esitysten aikana perustelutaitojamme, jota olemme joutuneet hyödyntämään paljon meille esitettyihin kysymyksiin vastatessamme.

Opinnäytteemme aikana opimme toimimaan ja tekemään työtä paitsi kahdestaan, myös yksin. Pystyimme tekemään työtä yhdessä opinnäytesuunnitelman palauttamiseen asti, ja yhteistyö sujui tällöin ongelmitta. Ajankäytön suunnittelu ja erityisesti aikataulumme yhteensovittaminen osoittautui kuitenkin haastavaksi tämän jälkeen, koska toinen meistä muutti keväällä Ouluun ja siksi jaoimmekin kevään jälkeen työtä todella paljon. Yhdessä ja erikseen kirjoittaminen luo omat haasteensa opinnäytteen tekemiselle, mutta toisaalta se on myös voimavara, koska tekstejä lukee aina kaksi ihmistä.

Opinnäytettä tehdessämme jouduimmekin suunnittelemaan ajankäyttöä enemmän kuin luultavasti koskaan ennen. Pienistä ongelmista huolimatta pysyimme suhteellisen hyvin aikataulussa, joskin olimme syksyille suunnitelleet käynnin työn tilaajalla, mutta jouduimme aikatauluongelmien vuoksi jättämään tämän suunnitelman väliin. Syksyllä tekemämme harjoittelut Oulussa vaikeuttivat huomattavasti myös ohjaavan opettajan kanssa keskustelemista ja kasvokkain kohtaamista, ja jouduimmekin turvautumaan paljon sähköpostiin ja sen kautta saatuun palautteeseen.

7.4 Hyödynnettävyys ja jatkotutkimusaiheet

Opastamme voitaisiin hyödyntää kaikkialla, missä työskennellään kriisissä olevien lasten kanssa. Näin ollen tuotteesta olisi hyötyä tällaisenaan esimerkiksi ala- ja yläkoulun kuraattoreille, muille lastensuojelun palveluita tarjoaville yksiköille sekä lasten psykiatrisille osastoille. Hieman muuteltuna tuotettamme voitaisiin hyödyntää myös kriisissä olevien lasten vanhempien ohjaamisessa. Olemme tehneet tuotteen kuitenkin ajatellen vain Lasten- ja Nuorten koti Kimppaa, emmekä aio markkinoida tuotettamme sen erityisemmin. Työn tilaajalle jää kuitenkin oikeudet jakaa opasta halutessaan myös muihin alan yksiköihin.

Jatkotutkimusaiheiksi olemme pohtineet erityisesti sen, miten toimia siinä tilanteessa, kun lapsen huomataan traumatisoituneen – miten häntä voidaan auttaa traumatisoitumisen jälkeen purkamaan kriisejään. Lisäksi myös kriisissä olevan lapsen perheen kohtaamisesta voisi olla hyvä saada lisää tietoa, sillä erityisesti lapsen vanhempien kanssa työskenteleminen vaatii taitoa, koska vanhemmat eivät välttämättä ymmärrä, miksi heidän lapsensa oireilee.

Myös aikuisen ja alle 7-vuotiaan lapsen kriisin kohtaamista olisi hyvä tutkia tarkemmin. Eriyisesti vauvaikäisten kriisien käsittely poikkeaa todella paljon muista ikäryhmistä, ja sen tutkimisesta voisi olla paljon hyötyä esimerkiksi lastentarhoille, joissa pieniä lapsia hoidetaan. Traumatisoituneen lapsen kohtaaminen on myös oma lukunsa, josta olisi hyvä saada tietoa, joka sisältäisi myös erilaisia vinkkejä työskentelyyn.

Myös sadutuksen hyödyntämisestä kriisissä olevien lasten kanssa voisi käsitellä jatkotutkimusaiheena enemmän. Samoin myös muista auttamismenetelmistä ja erilaisista vinkeistä kriisissä olevan lapsen kanssa työskentelyn helpottamiseksi voisi tehdä henkilökunnalle oman oppaansa.

Saanko luvan?

- hyvää kesää toivottaa.

Saanko luvan?

- kättäsi puristaa ja halata.

Saanko luvan?

- lähteä menemään.

Sillä ilman teitä, olisin väärillä teillä.

- ilman teitä en olisi tässä.

Siiis saanko luvan kaivata?

- Noora

(lähtiäisruno Lastenkoti Väliportaan henkilökunnalle)

Kokoelmassa ”Saanko luvan... Tekstejä nuorilta” (toim. Nina Järvelä)

LÄHTEET

- Cullberg, J. 1991. Tasapainon järkkyyssä. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.
- Dyregrov, A. 1993. Lapsen suru. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Freeman, M. 2007. Valokuvaamisen taito. Suomentaja Sarkkinen, E. Jyväskylä: WSOY.
- Furman, B. 1997. Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus. Juva: WSOY.
- Hakala, J. 2004. Opinnäyteopas ammattikorkeakouluille. Tampere: Tammer-paino Oy.
- Hiitola, J. Heinonen, H. 2009. Huostaanotto ja oikeudellinen päätöksenteko – Hallinto-oikeuksien ratkaisut huostaanottoasioissa 2008. Helsinki: Yliopistopaino.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Hämeenlinna: Kariston kirjapaino Oy.
- Hägglund, T-B., Pylkkänen, K. & Taipale, V. 1979. Nuoruusiän kriisit. Jyväskylä: Gummerus Oy.
- Juujärvi, S., Myyry, L. & Pessa, K. 2007. Eettinen herkkyys ammatillisessa toiminnassa. Helsinki: Tammi.
- Jämsä, K. & Manninen, E. 2000. Osaamisen tuotteistaminen sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi.
- Karlsson, L. 2005. Sadutus – Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.
- Kaipio, K. 1999. Kasvattava yhteisö. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

- Kylmä, J. & Juvakka, T. 2007. Laadullinen terveystutkimus. 1. painos. Helsinki. Edita Prima Oy.
- Mäkinen, O. 2006. Tutkimusetiikan ABC. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Murto, K. 1997. Yhteishoidon suuntauksia. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Palosaari, E. 2007. Lupa särkyä – kriisistä elämään. Helsinki: Edita Prima Oy.
- Poijula, S. 2007. Lapsi ja kriisi – selviytymisen tukeminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Saari, S. 2000. Kuin salama kirkkaalta taivaalta – Kriisit ja niistä selviytyminen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Saari, S. 2005. A Bolt from the Blue – Coping with Disasters and Acute Traumas. Kääntänyt Annira Silver. London and Philadelphia: Jessica Kingsley Publishers.
- Torkkola, S., Heikkinen, H. & Tiainen, S. 2002. Potilasohjeet ymmärrettäviksi: Opas potilasohjeiden tekijöille. Tampere: Tammer-Paino Oy.
- Vilka, H. & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- Vilko-Riihelä, A. 1999. Psyhyke – Psykologian käsikirja. Porvoo: WSOY.
- Verkkolähteet:
- E-mielenterveys. 2012. Saatavilla www-muodossa: <http://www.e-mielenterveys.fi/>
- Finlex. 2007. Lastensuojelulaki. Saatavilla www-muodossa: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417> (Viitattu 13.2.2012)
- Furman, B. 2012. Radioterapeutin keskustelutunti: Huostaanotot ja niihin liittyvät ongelmat. Saatavilla www-muodossa: <http://areena.yle.fi/audio/1326997800181> (Viitattu 13.2.2012)

Hintsanen, P. 2011. Vihreä. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.coloria.net/varit/vihrea.htm> (Viitattu 21.11.2012)

Lankinen, T. 2011. Aikalainen. Huostaanotetut lapset pärjäävät elämässään yllättävän hyvin.

Saatavilla www-muodossa: <http://aikalainen.uta.fi/2011/11/28/huostaanotetut-lapset-parjaavat-elamassaan-yllattavan-hyvin/> (Viitattu 13.2.2012)

Lapset kertovat ja toimivat Ry. 2012. Miten saduttaa? Saatavilla www-muodossa:

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Julkaisut/ARTIKKELIT/Sadutuksesta_lyhyesti_Monika.htm (Viitattu 21.11.2012)

Lapset kertovat ja toimivat Ry. 2012. Sadutus kriisitilanteessa. Saatavilla www-muodossa:

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/Sadutus/sadutus_kriisitilanteessa.html (Viitattu 21.11.2012)

Kajaanin ammattikorkeakoulu. 2012. Hoitotyön suuntautumisvaihtoehto: sairaanhoitaja. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.kajak.fi/suomeksi/Opiskelijoille/Opintojen-sisalto/Sairaan--ja-terveydenhoitaja--koulutus/OPS2012/Sairanhoitaja> (Viitattu 20.11.2012)

Keskisuomalainen. 2011. Teinityttöjen huostaanotot tuplaantuivat 10 vuodessa. Saatavilla

www-muodossa: <http://www.ksml.fi/uutiset/kotimaa/teini-ikaisten-tyttojen-huostaanotot-lisaantyneet/922724> (Viitattu 13.2.2012)

Opetusministeriö. 2006. Ammattikorkeakoulusta terveydenhuoltoon. Saatavilla www-

muodossa: http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2001/liitteet/opm_10_amksta_tervhuoltoon.pdf?lang=fi (Viitattu 12.11.2012)

Riihelä, M. 2006. Lyhyesti sadutuksen ideasta. Saatavilla www-muodossa:

http://www.edu.helsinki.fi/lapsetkertovat/lapset/Julkaisut/ARTIKKELIT/Sadutuksesta_lyhyesti_Monika.htm (Viitattu 21.11.2012)

Sosiaaliportti. 2012. Avohuolto. Saatavilla www-muodossa: <http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/lastensuojelukasikirja/tyoprosessi/avohuolto/> (Viitattu 14.11.2012)

Traumaterapiakeskus. 2012. Saatavilla www-muodossa:

<http://www.traumaterapiakeskus.com/>

Tukinet. 2009. Traumaattisen kriisin vaiheet. Saatavilla www-muodossa:
https://www.tukinet.net/aineisto/aineisto_tiedot.tpl?id=621 (Viitattu 21.11.2012)

Nettiturvakoti – Apua perheväkivaltaan - turvallisuutta lähisuhteisiin. Saatavilla www-muodossa: www.turvakoti.net

Runoja kokoelmista

Nuorten Ystävät Ry. 2007. Saanko luvan... Tekstejä nuorilta. Toim. Järvelä N. Oulu: Multi-print Oy.

Kreivi-Palosaari, S. 2009. Valo ei anna periksi. Mustasaari: Mustasaaren Painotalo KTMP.

LIITTEET

Liite 1 Synopsis

Liite 2 Kriisissä olevan lapsen kohtaaminen – Opas Lasten- ja Nuorten koti Kimpan henkilökunnalle

Liite 3 Toimeksiantosopimus

Liite 4 Posterit

SYNOPSIS

KOHDERYHMÄ: Oppaamme kohderyhmänä on Lasten- ja Nuortenkotien Kimpan henkilökunta ja Kimpassa harjoitteluaan tekevät opiskelijat.

KÄYTTÖTAPA: Oppaamme avulla Kimpan henkilökunta voi hyödyntää työssään luotettavaa ja ajantasaista tietoa kriisissä olevan lapsen kohtaamiseen. Henkilökunnan on myös helppo tarkistaa nopeasti kaikki tarpeellinen tieto aiheeseen liittyen. Lisäksi Kimpassa harjoittelevat opiskelijat voivat hyödyntää opastamme omissa opinnoissaan.

SISÄLTÖ: Oppaamme sisältö tulee keskittymään lähinnä kriisissä olevan lapsen ja murrosikäisen kohtaamiseen, jota kautta henkilökunnan on helppo tarkistaa yhteisiä pelisääntöjä ja ohjeita kriisissä olevien lasten kanssa toimimiseen. Kiinnitämme tuotteessamme erityistä huomiota erityispiirteisiin, joista voi huomata milloin kriisissä oleva lapsi tarvitsee apua ja milloin lapsen tilanteesta on syytä huolestua. Tuotteessamme kerrotaan myös mitkä ovat tyypillisiä piirteitä sokkivaiheelle, reaktiovaiheelle, työstämis- ja käsittelyvaiheelle sekä uudelleen orientoitumisen vaiheelle, ja miten näissä vaiheissa oleva lapsi tulisi huomioida kohtamistilanteessa.

TAVOITE: Oppaamme tavoitteena on, että Kimpan henkilökunta saa päivitettyä tietoaan lapsen kohtaamiseen liittyen. Lisäksi Kimpassa harjoittelevat opiskelijat saavat tietoa kriisissä olevien lasten kohtaamisesta saaden näin tietopohjan, jonka avulla kriisissä olevia lapsia on helpompi kohdata.

TUOTTEEN TEKNINEN TOTEUTUS: Tuotteemme tulee olemaan kansiomuotoinen tieto-opas, koska mielestämme se on helppokäyttöinen. Tarkoituksenamme on kirjoittaa tuotteen teksti World-ohjelmalla ja liittää sivut kansioon. Tarpeeksi suuren rivivälin ja sopivan kokoisen ja selkeän fontin käyttö lisää myös osaltaan helppolukuisuutta.

TEKIJÄT JA TYÖRYHMÄ: Opinnäytteen ja siihen sisältyvän oppaan tekijät ovat Eveliina Kauppila ja Jenna Helttunen. Oppaan suunnittelussa mukana ovat opinnäytetyön ohjaaja sekä työelämän edustaja.

KRIISSÄ OLEVAN LAPSEN KOHTAAMINEN
Opas Lasten- ja Nuorten koti Kimpan henkilökunnalle

OPPAAN KÄYTTÄJÄLLE

Kriisillä tarkoitetaan tilannetta, jossa ihmisen aikaisemmat kokemukset ja tiedot eivät riitä ratkaisemaan tapahtunutta, kuten esimerkiksi läheisen kuolemaa tai onnettomuuteen joutumista. Kriisit luokitellaan jokaisen ihmisen elämään kuuluviin kehityskriiseihin sekä traumaattisiin kriiseihin, jotka edelleen jaetaan pidempiaikaisiin rasisustiloihin eli elämänkriiseihin ja yhtäkkisiin, yllättäviin äkillisiin kriiseihin. Oppaassamme keskitymme **traumaattisten kriisien** läpikäyntiin.

On yleinen harhaluulo, että kun lapsi kohtaa kriisin, hän ei ymmärrä tapahtunutta tai käsittele kriisiä kuin aikuinen. Tämä ei kuitenkaan pidä paikkaansa, sillä lapsi käsittelee kriisiä aivan kuten aikuinenkin; ero aikuisen ja lapsen välillä on siinä, että lapsi tarvitsee useimmiten apua kriisin käsittelemiseen ja purkaa ajatuksiaan esimerkiksi leikin kautta aikuisen käsitellessä asiaa sanallisesti.

Läpikäydessään kriisiä lapselle on tärkeintä turvallinen ympäristö ja luottamussuhde, jossa hän kokee tulevansa kuulluksi ja ymmärretyksi. Huostaanotetun lapsen kanssa toimiminen luo työntekijöille omat haasteensa; kriisin luonteen ymmärtäminen on tärkeää, koska huostaanotetulla lapsella kriisejä voi olla jopa kolme yhtäaikaaisesti, kun äkilliseen kriisiin lisätään pitkäaikainen rasisustila eli elämänkriisi ja esimerkiksi murrosiän haastava kehityskriisi.

Tämän oppaan tarkoituksena on kuvata kriisissä olevan lapsen kohtaamiseen liittyviä vaiheita sekä osoittaa ongelmakohtia, jotka ohjaajien olisi huomioitava kriisin vaiheissa lasten kanssa työskennellessä.

Lapsen traumaattista kriisiä on oppaassa kuvattu neljällä vaiheella, jotka ovat sokki-, reaktio-, työstämisvaihe sekä uudelleen orientoitumisen vaihe. Opas on tehty ajatellen 7-18-vuotiaasta lasta sekä erityisesti Lasten- ja Nuorten koti Kimpan henkilökunnan käyttöä. Kyseinen ikävaihe on jaettu kouluikäiseen (7-12-vuotiaat) ja murrosikäiseen (13-18-vuotiaat), koska vaiheiden erilaiset piirteet saadaan näin selkeästi esille.

Oppaassa käydään aluksi läpi kriisin eri vaiheissa huomioitavat asiat ja tämän jälkeen vielä erikseen huomioitavat asiat kriisissä olevan koulu- ja murrosikäisen kohtaamiseen. Lopuksi esillä ovat myös varoitusmerkit, jotka kertovat ammatillisen lisäavun tarpeesta ja vakavasta traumatisoitumisesta.

Kriisi ei ole sairautta, josta tulee parantua, vaan elämää, joka on eletävä.

- Outi Ruishalme ja Liisa Saaristo

SISÄLTÖ**Kriisissä olevan lapsen kohtaamisessa huomioitavaa kriisin eri vaiheissa:**

I Sokkivaihe.....	4
II Reaktiovaihe.....	5
III Työstämis- ja käsittelyvaihe.....	6
IV Uudelleen orientoitumisen vaihe.....	7

Huomioitavaa

Kriisissä olevan kouluikäisen (7-12v) kohtaamiseen.....	8
Kriisissä olevan murrosikäisen (13-18v) kohtaamiseen.....	9
Merkkejä vakavasta traumatisoitumisesta.....	10
Lisätietoa.....	11

I SOKKIVAIHE (1-3 ensimmäistä päivää)

Sokkivaihe syntyy heti, kun jotain järkyttävää on tapahtunut ja se kestää yhdestä kolmeen vuorokautta. Tällöin tapahtumat eivät tunnu lapsesta todellisilta, eikä hän siksi osaa välttämättä vielä reagoida asiaan lamaantumista lukuun ottamatta. Sokkivaiheessa lapsella on niin kutsuttu supermuisti, jonka ansiosta hän muistaa vaiheen tapahtumat erittäin tarkasti. Siksi on tärkeää kiinnittää huomiota esimerkiksi käytettyyn puheeseen, jossa tulisi suosia positiivisia ilmauksia.

Jos lapsi kieltää tapahtuneen pitkään aikaa ilman, että hän alkaa käydä kriisiä läpi, sokkivaihe voi pitkittyä ja johtaa käyttäytymisongelmiin sekä vakavaan traumatisoitumiseen. Tämän seurauksena voi olla jopa tunne-elämän puuttuminen, jolloin kriisin toipumisaika pitenee huomattavasti. Traumatisoitumisen ehkäisemiseksi on erittäin tärkeää, että lapselle annetaan sosiaalista tukea kriisin läpikäymiseen. Lapsi voi myös käsitellä tunteitaan leikkien avulla. Kriisissä oleva lapsi leikkiä aluksi pakonomaisesti, jolloin leikki on kankeaa ja ilotonta, mutta vähitellen leikki kuitenkin auttaa lasta kohtaamaan tilanteen ja siksi aikuisen tulisi olla lapsen tukena ja mahdollistamassa näitä leikkejä.

Sokkivaiheessa lapsi kaipaa turvallista ympäristöä, jossa hän voi reagoida vapaasti ja jossa hän kokee, ettei jää yksin. Nyrkkisääntö ”apua on oltava ennen kuin lapsi huomaa itse sitä pyytää” on lapsen kanssa hyvä muistaa, koska hän ei itse välttämättä ymmärrä avuntarvettaan. Lapselle on annettava tietoa tapahtuneesta iän ja tilanteen mukaan mahdollisimman paljon ja muistaa huolehtia siitä, ettei lapselle synny syyllisydentunnetta tapahtuneesta. Asioista on myös puhuttava niiden oikeilla nimillä, jottei lapselle jää vääränlaista kuvaa tapahtuneesta (esimerkiksi läheisen kuollessa ilmaisu ’mennä taivaaseen’ voi luoda lapselle epärealistisen, jopa pelottavan kuvan tapahtuneesta).

Huomioitavaa:

- Kiinnitä huomiota puheeseesi ja käytä mahdollisimman positiivisia ilmauksia.
- Lapsi tarvitsee sokkivaiheessa turvallisen ympäristön, jossa voi reagoida vapaasti.
- Muistuta lasta siitä, ettei hän jää yksin.
- Muista sokkivaiheen pitkittymisen mahdollisuus!

II REAKTIOVAIHE (kestää noin 2 viikkoa)

Sokkivaiheen jälkeen seuraa reaktiovaihe. Reaktiovaiheeseen siirtyminen tapahtuu useimmiten järkyttävän tilanteen jälkeen lapsen ymmärtäessä tapahtuneen. Erityisesti kouluikäinen lapsi ei osaa piilottaa tunteitaan ja ajatuksiaan aikuisen tavoin, ja siksi reaktiovaihe alkaa usein heti, kun hän ymmärtää tapahtuneen. Reaktiovaiheen kesto on tilanteesta riippuen noin kaksi viikkoa, mutta yksilölliset erot ovat suuria.

Reaktiovaiheelle ominaista ovat tunteiden ailahtelevaisuus sekä muistivälähdykset järkyttävästä tapahtumasta. Reaktiovaiheen yleisiä piirteitä ovat itkuisuus, suru, epätoivo, ahdistus, itsesyytökset, syyllisyydentunto sekä viha, pelko, häpeä, ja aggressio. Kaikenlainen reagointi, joka on ”vapauttavaa” on sallittua ja hyväksyttyä, mutta jos lapsen reagointi selkeästi vie enemmän hänen voimavarojaan kuin puhdistaa tilannetta (esimerkiksi hillitön raivoaminen), on reagointiin puututtava.

Jotkut kriisin kohdanneista keskittyvät etsimään syyllistä tapahtuneeseen, jolloin kriisin läpikäymiseen liittyy vihan ja aggression tunteita. Itsensä ja muiden syyttäminen on suojamekanismi, joka auttaa käsittelemään omia, vaikeita tunteita.

Reaktiovaiheen tuntemuksia on usein vaikea sietää, jonka vuoksi lapsi tarvitsee aikuiselta fyysistä läheisyyttä. Lisäksi hän haluaa tulla kuulluksi, sillä tuntemuksista halutaan tässä vaiheessa puhua. Lisäksi lapsi voi esittää reaktiovaiheessa paljon ”Miksi?”-kysymyksiä, joihin ohjaajan on mahdotonta vastata.

Huomioitavaa:

- Lapsi säikähtää usein kokemiansa tunteita ja äkillisiä reagoitejaan.
- Jos lapsi osaa pukea ajatuksiaan sanoiksi, on ohjaajan tehtävä lähinnä kuunnella.
 - Muista fyysinen kontakti ja läheisyys, varaudu useisiin ”miksi?”-kysymyksiin.
- Lohduttaminen on lähes mahdotonta, koska tulevaisuuden ajattelu on lapselle vielä vaikeaa.
- Ota lapsen itsesyytökset rohkeasti puheeksi ja suhtaudu niihin aina vakavasti!
- Muista somaattiset oireet, kuten pahoinvointi, kiputilat, sekä keskittymis- ja oppimisvaikeudet!

III TYÖSTÄMISVAIHE (Kesto yksilöllinen)

Työstämis- eli käsittelyvaiheelle on tyypillistä, ettei lapsi halua keskustella traumaattisesta tapahtumasta, vaan käsittelee kriisiä omassa mielessään joko tietoisesti tai tiedostamatta. On kuitenkin tärkeää pitää huolta siitä, että lapsi läpikäy kriisiään, vaikkei välttämättä haluaisikaan puhua traumaattisesta tapahtumasta ja sen herättämistä ajatuksista ohjaajansa kanssa. Tämä on mahdollista esimerkiksi piirrosten, tarinoiden ja leikkien kautta, joiden avulla lapsen tilanteesta saadaan paljon informaatiota. Esimerkiksi pakonomainen, rituaalinen ja mielikuvitukseton leikkiminen kertoo siitä, ettei lapsi ole käsitellyt kriisiään. Työstämisvaiheessa traumaattisen tapahtuman käsitteleminen hidastuu ja se on siksi pitkäkestoisempi ja yksilöllisempi kuin sokki- ja reaktiovaiheet.

Koska traumaattisen tapahtuman läpikäyminen sekä tietoisesti että tiedostamatta vaatii paljon keskittymistä, ovat muisti- ja keskittymisvaikeudet sekä masennusoireet tyypillisiä. Lapsi viihtyy myös aiempaa paremmin yksinään, koska hän hermostuu helposti ja kokee siksi ihmissuhteet haasteellisiksi.

Työstämisvaiheen lopussa lapsi pystyy ajattelemaan myös tulevaisuutta, ja siksi lohduttaminen on jo mahdollista. Tulevaisuudensuunnitelmat ovat selkeä merkki siitä, että lapsi on pääsemässä kriisin läpikäymisessään viimeiseen vaiheeseen.

Huomioitavaa:

- Läpikäymiseen on usein kehiteltävä muita keinoja kuin keskusteleminen.
 - pienen lapsen kanssa leikkiminen antaa viitteitä kriisin tilanteesta.
 - erilaiset kirjoitus- ja piirtämistehtävät ovat hyviä keinoja läpikäymiseen.
- Sulkeutuneisuuden vuoksi on helppo luulla, että lapsi olisi jo läpikäynyt kriisinsä.
- Anna tilaa reagoinnille, älä kahlitse!
 - Muista, että lapsen hermostuminen on normaalia ja osa kriisin läpikäymistä.
- Luo lapselle turvallinen ympäristö.
- Tärkeintä on olla läsnä ja lapsen turvana tämän reagoinneista huolimatta.
- Keskustelut ja tapaamiset lapsen ehdoilla.

IV UUDELLEEN ORIENTOITUMISEN VAIHE (Kestää läpi loppuelämän)

Uudelleen orientoitumisen vaihe on luopumisen aikaa, jolloin kriisissä oleva kirjaimellisesti orientoituu tulevaisuuteen ja alkaa hyväksyä kriisin tuomat muutokset osaksi omaa elämäänsä. Tällöin hän on valmis konkreettisesti luopumaan kriisistä muistuttavista asioista ja tavaroista, joiden avulla hänellä on vielä yhteys kriisiä edeltäneeseen aikaan, jota ei enää ole (esimerkiksi kuolleen läheisen tavarat, vammautumisen vuoksi käyttämättömäksi jääneet jalkapallokengät).

Tämän vaiheen tavoitteena on se, että tapahtunut on lopulta osa ihmistä itseään; ettei hän kiellä tai torju tapahtumia, vaan hyväksyy ne osaksi elämäänsä. Tämä vaihe jatkuu koko loppuelämän. Uudelleen orientoitumisen vaiheessa lapsi kehittää menetettyjen rutiinien tilalle uusia rutiineja ja onkin tärkeää seurata, millaisia rutiineja lapsi kehittää.

Tulevaisuuden suunnitelmat ovat selvä merkki kriisin läpikäymisestä. Lapsen maailmankuva on kriisin jälkeen muuttunut tutun ja turvallisen maailman muututtua yhtäkkiä arvaamattommaksi. Tämän vuoksi ohjaajan on tärkeää seurata, millainen hänen uusi maailmankuvansa on ja luoda turvaa vielä tässäkin vaiheessa, jotta uusi maailmankuva on hyvä eikä lapselle jäisi traumoja.

Huomioitavaa:

- Lapsella on tarve vaalia traumaattista tapahtumaa edeltäneen ajan muistoa ja muistella tapahtunutta sekä ajatella tapahtuneen vaikutusta omaan elämään.
- Seuraa, millaiseksi lapsen uusi maailmankuva on muodostumassa esim. piirrosten, leikkien tai saduttamisen avulla.
- Lapsi on usein valmis konkreettisesti luopumaan esimerkiksi kuolleesta läheisestään, mutta vaatii edelleen turvallista ympäristöä poistaessaan esimerkiksi läheisen tavaroita.
- Lapsen kanssa on keskusteltava tulevaisuudesta ja tulevaisuuden suunnitelmista sekä tapahtuneen vaikutuksesta siihen – edelleen lapsilähtöisesti.
- Lohduttaminen on tässä vaiheessa jo mahdollista.
- Uudet rutiinit edellisten rutiinien tilalle – millä lapsi korvaa kriisin aiheuttaman tyhjiön elämässään (esimerkiksi mitä hän alkaa harrastamaan lopetettuaan entisen harrastuksen)?
- Lapsi, erityisesti nuori, osaa hyvin esittää päässeensä läpi kriisitapahtumista.

HUOMIOITAVAA KRIISSÄ OLEVAN KOULUIKÄISEN (7-12-VUOTIAS) KOHTAAMISEEN

Kriisissä olevalle lapselle on tärkeää tulla nähdyksi ja kuulluksi, koska hän hakee ympäristöltä huomiota pahaan oloonsa ja etsii rajojaan trauman jälkeisestä maailmasta. Hän haluaa myös mahdollisuuden toimia oman tilansa arvioijana siinä määrin kuin se on mahdollista. Lapsi hakee kohtaamisen hetkiä ja toivoo, että vanhemmat otettaisiin mukaan keskusteluihin niin paljon kuin mahdollista.

Lapsen kohdalla on tärkeää tiedostaa, että hän haluaa tietää tapahtuneesta. Siksi lapsi usein tietää ja ymmärtää tapahtuneesta enemmän kuin uskomme. Lapselle on kerrottava tapahtuneesta ikä huomioiden ottaen mahdollisimman paljon sekä oikeista mahdollisista väärinymmärrykset. Kouluikäisen kohdalla on myös tärkeää ottaa lapsen kokemat syyllisyydentunteet vakavasti.

Myös luottamussuhteen luominen uuteen ihmiseen kehittyy hitaasti, ja siksi lapsen kanssa toimiessa vaaditaan aivan erilaista kärsivällisyyttä kuin aikuisen kanssa. Turvallisuudentunne ja luottamussuhde voivat syntyä jo siitä, että ohjaaja on päivittäin lapsen kanssa. Turvallisuudentunne syntyy lapselle myös arjen tutuista rutiineista kuten harrastuksista, ruokailuajoista ja talon yhteisistä askareista ja säännöistä. Turvallisuudentunnetta voidaan luoda myös sadutuksen avulla, jolloin lasta pyydetään kertomaan oma kertomus, jonka saduttaja kirjoittaa ylös. Sadutus tuo lapselle läheisyyden- ja turvallisuudentunnetta, koska lähellä on aikuinen, joka kuuntelee ja arvostaa lapsen ajatuksia vaikeasta asiasta.

Koulu ja mahdolliset harrastuspaikat on hyvä huomioida lapsen kriisitilanteessa ja pohtia lapsen kanssa yhdessä sitä, kenelle ja kuinka paljon tietoa tapahtuneesta annetaan.

- Kiinnitä huomiota lapsen somaattisiin oireisiin, kuten pääkipuun ja unihäiriöihin.
- Anna lapselle aikaa puhua, koska sanojen etsiminen vie aikaa.
 - sanojen sijaan leikkiminen ja piirtäminen voivat kertoa lapsen tilanteesta paremmin kuin itse keskustelu – kriisit tulevat usein mukaan leikkeihin.
 - ajatus- ja mielikuvitustason käyttäminen keskusteluissa: ohjaaja ei anna ohjeita tai ratkaisuja, vaan antaa lapsen itse löytää ratkaisut ongelmiin.
- Lapsi hakee läheisyyttä: suhde vanhempiin tai edes yhteen luotettavaan aikuiseen tärkeä!
 - lapsi rakentaa uutta maailmankuvaansa kriisin vaiheen kokemuksistaan ja siksi on ensiarvoisen tärkeää luoda hänelle turvallisuudentunne esimerkiksi sadutuksen avulla.
- Jos lapsi reagoi nopeasti ja impulsiivisesti huutaen ja itkien, anna tilaa reagoida.

HUOMIOITAVAA KRIISSÄ OLEVAN MURROSIKÄISEN (13-18-VUOTIAS) KOHTAAMISEEN

Kun murrosikäiselle tulee äkillinen kriisi, on hyvä muistaa, että hänellä on myös murrosiän haastava kehityskriisi samanaikaisesti.

Murrosikäisen kanssa toimiessa luottamussuhteen luominen on pitkäaikainen prosessi, koska he usein kieltävät ongelmansa ja vastustavat uusia ihmissuhteita. Lisäksi kuvioihin voi tulla myös päih-teiden käyttö, joka luo lisähaasteen työskentelyyn. Niin kutsuttu acting out –ilmiö, jossa murrosikäi-nen välttelee kriisin läpikäymistä esimerkiksi hukuttautumalla koulutehtäviin tai harrastuksiin, on tällä ikäkaudella yleistä. Murrosikäinen purkaa itseään mielellään musiikin, tekstien ja runojen kautta.

Myös nuorten kanssa voi kokeilla sadutusta. Monet nuoret pitävät siitä, koska myös he haluavat tulla kuulluiksi. Sadutuksen avulla voidaan saada tietoa nuoresta, hänen huolistaan ja ajatuksistaan. Se voi toimia myös apuna yhteistyön rakentamisessa, kun nuori huomaa, että häntä kuunnellaan.

Murrosikäisellä myös kielenkäyttö voi olla ronskia, mutta ohjaajan tulisi silti antaa lapsen puhua ”omalla kielellään”. Erilaiset säännöt, kuten kiroilun kieltäminen, luovat kuitenkin turvallisuuden tunnetta – käytöstapoja murrosikäisen ei ole syytä kriisiä käsitellessä unohtaa. Luottamus syntyy te- kemisen ja läsnäolon kautta ja alku on usein haastavaa ja turhauttavaa paitsi ohjaajalle, myös murros- ikäiselle.

Murrosikäinen peilaa mielellään tapahtuneen traagisuutta ohjaajan ilmeistä. Ohjaajan olisi hyvä olla tietoinen sanattomasta viestinnästään ja pyrkiä pysymään mahdollisimman tyynenä antaen näin murrosikäiselle tilaa reagoida eikä antaa käyttäytymismallia reagointiin. Kauhistunut ilme esimerkiksi rais- kaustapauksissa voi saada kriisiään käsittelevän lukkiutumaan entisestään.

- Anna murrosikäiselle tilaa reagoida hänen omilla tavoillaan.
- Kriisin kokeneita murrosikäisiä aletaan usein syrjiä ystäväpiireissä, mikä aiheuttaa häpeäntunnetta ja vie voimavaroja, joita murrosikäinen kriisin läpikäymiseen tarvitsee.
- Seuraa murrosikäisen päih-teiden sekä väkivallan käyttöä ja huomaa acting out –ilmiö.
- Musiikki, päiväkirjat, runot, sadutus ja muut toiminnalliset ilmaisumuodot käsittelemisen tukena.
- Anna murrosikäiselle aikaa luoda luottamussuhde. Suhde turvalliseen aikuiseseen on tärkeä!
- Nopea toipuminen ja välinpitämättömyys eivät ole merkkejä kriisin läpikäymisestä, vaan kriisin käsittelemättömyydestä, joka johtaa erityisesti huostaanotto-tilanteissa helposti kriisien ketjuuntumiseen!

MERKKEJÄ LAPSEN VAKAVASTA TRAUMATISOITUMISESTA

Lapset osoittavat ongelmansa eri tavoin, mutta syytä huolestumiseen on silloin, kun energiaa kuluu liikaa psyykkisen tasapainon ylläpitämiseen. Kriisin käsittely on huomattavasti hankalampaa ilman huolehtivaa aikuista, koska lapsi tarvitsee rajoja kriisiä käsitellessään, sekä tunteen siitä että joku on hänestä huolissaan. Tämän vuoksi syytä huolestumiseen on silloin kun lapsella ei ole huolehtivaa ja luotettavaa vanhempaa, jonka kanssa käydä kriisiä läpi.

Lapsen väkivaltaisuus antaa syyn huolestua tilanteesta, koska lapsi ei tällöin pysty käsittämään oma-toimisesti sitä, miten tunne-elämykset kontrolloivat hänen mieltään. Erityisesti murrosikäisten kohdalla päihteiden käyttäminen sekä vaarallisiin tilanteisiin ajautuminen antavat ehdottomasti aihetta huoleen, koska ne ovat usein murrosikäisen nuoren tapoja läpikäydä kriisiä. Lapsi voi ajatella, että kriisitapahtuman tuomat kokemukset ja reaktiot katoavat riehumisen kautta ja luulee sen olevan surutyötä. Lisäksi somaattiset oireet, kuten erilaiset kiputilat ja vatsaongelmat, kertovat siitä, että lapsi on torjunut tunne- ja ajatustason ristiriitansa ja tarvitsee näin ollen apua kriisin läpikäymiseen.

Kiinnitä huomiota seuraaviin asioihin:

- Kuluttaako lapsi liikaa voimavaroja psyykkisen tasapainonsa ylläpitämiseen?
- Onko lapsella huolehtivaa, luotettavaa aikuista tukenaan?
- Onko lapsella vakavia somaattisia oireita, kuten kiputiloja?
- Käyttäytyykö lapsi väkivaltaisesti tai hakeutuuko hän vaarallisiin tilanteisiin?
- Liittyykö kriisin läpikäymiseen päihteiden käyttöä?

Ammattiapua tarvitaan silloin, kun

- lapsi eristäytyy läheisistä ihmissuhteistaan tai jos hänellä ei ole sosiaalista tukea.
- lapsen käyttäytyminen ja persoonallisuus muuttuvat huomattavan paljon.
- lapsella on hallusinaatioita, harhaluuloja tai pelkoreaktioita.
- lapsi toistaa tapahtumaa rituaalimaisesti leikeissään tai puheissaan.
- lapsi syyttää voimakkaasti itseään.
- lapsi menettää ajan- ja paikantajunsa, eikä tiedä esimerkiksi päivää tai paikkaa, jossa on.

LISÄTIETOA

Cullberg, J. 1991. Tasapainon järkyessä. Keuruu: Kustannusosakeyhtiö Otavan painolaitokset.

Furman, B. 1997. Ei koskaan liian myöhäistä saada onnellinen lapsuus. Juva: WSOY.

Erkkilä, J. Holmberg, T. Niemelä, S. & Ylönen, H. 2003. Surevan lapsen kanssa. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Karlsson, L. 2005. Sadutus – Avain osallistavaan toimintakulttuuriin. Keuruu: Otavan kirjapaino Oy.

Palosaari, E. 2007. Lupa särkyä – kriisistä elämään. Helsinki: Edita Prima Oy.

Pojjula, S. 2007. Lapsi ja kriisi – selviytymisen tukeminen. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Saari, S. 2000. Kuin salama kirkkaalta taivaalta – Kriisit ja niistä selviytyminen. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.

Väisänen, L. 1999. Lapsen menetys: perheen suru ja toipuminen. Helsinki: Kirjapaja

Hyödyllisiä verkkolähteitä:

www.e-mielenterveys.fi

www.traumaterapiakeskus.com

www.sosiaaliportti.fi

www.tukinet.net

**TOIMEKSIANTOSOPIMUS OPISKELIJATYÖNÄ TEHTÄVISTÄ OPINNÄYTETÖISTÄ TAI
MUISTA OPPIMISPROJEKTEISTA**
TOIMEKSIANTAJA

Toimeksiantaja	Lasten- ja Nuortenkoti Kimppa		
Työn ohjaaja	Kristiina Anttonen		
Sähköpostiosoite	kristiina.anttonen@kajak.fi	Puhelinnumero	

TOIMEKSIANNON TEKIJÄT KAJAANIN AMMATTIKORKEAKOULUSSA

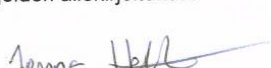
Nimi	Eveliina Kauppila	Ryhmätunnus	STH9SB
Sähköpostiosoite	STH9SBEveliinaK@kajak.fi	Puhelinnumero	
Nimi	Jenna Helttunen	Ryhmätunnus	STH9SB
Sähköpostiosoite	STH9SBJennaL@kajak.fi	Puhelinnumero	
Nimi		Ryhmätunnus	
Sähköpostiosoite		Puhelinnumero	
Nimi		Ryhmätunnus	
Sähköpostiosoite		Puhelinnumero	

TOIMEKSIANTO

Työstä tehdään	☒ opinnäytetyö	☐ projektitehtävä	☐ kehittämistyö
Toimeksiannon lyhyt kuvaus	Tieto-opas kriisissä olevan lapsen kohtaamiseen liittyen. Kimpan henkilökunnalle.		
Työn TK-tavoitteet	Tavoitteena on antaa tiedon kautta keinoja ja tukea, joista on hyötyä henkilökunnalle, joka on jatkuvasti tekemisissä kriisissä olevien lasten kanssa		
Aikataulu Kustannusarvio ja -vastuu	Opinnäyte valmistuu syksyllä 2012. Aikataulu liitteenä. Tilaaaja kustantaa 3 opinnäytteen kansitusta sekä oppaasta koituvat kustannukset.		
Ohjaava opettaja	Raila Arpala		

Päiväys 7 . 5 . 2012

 Tekijöiden allekirjoitukset

 Tekijöiden allekirjoitukset

Tekijöiden allekirjoitukset

 Toimeksiantajan allekirjoitus

TOIMEKSIANNON KUVAUS

Tavoitteet Toimeksiantajan kannalta	
Opiskelijoiden oppimisen kannalta	Opimme kohtaamaan työssämme sairaanhoitajina kriisissä olevia ihmisiä, mutta erityisesti kriisissä olevia lapsia. Ymmärrämme läpi käymättömän kriisin vaikutukset lapsen elämään ja tiedämme keinot kriisin purkamiseen. Osaamme luoda tieto-onnaan iosta on hyötvä tilaialle.
Liitteet	☒ työsuunnitelma liitteenä ☐ muut liitteet (_____ kpl)
Keskeiset tuotokset (raportit, suunnitelmat, tuotteet, esitteet, tietokoneohjelmat, tilaisuudet yms.)	☒ sisältyy työsuunnitelmaan
Sovitut kokoukset ja raportoinnit	
Projektin resurssit 1. Toimeksiantaja	
2. Opiskelijat	
3. Ammattikorkeakoulun ohjausresurssit	
Kustannusarvio ja kustannusvastuu (esim. materiaalit, laitekustannukset, matkakustannukset, puhelin-, postitus- ja kopiointikulut, muut mahdolliset kulut)	Arvio ☒ mahdollisista kuluista sovitaan työn tekijöiden ja toimeksiantajan kesken tapauskohtaisesti
Muuta (esim. luottamuksellisuus, tekijänoikeudet)	Vastuu

Sopimuksessa noudatetaan Kajaanin ammattikorkeakoulun vakioehtoja opiskelijatyönä tehtävistä toimeksiannoista. Sopimuksia tehdään kaksi kappaletta: toimeksiantajalle ja opiskelijalle. Opiskelija toimittaa kopion toimeksiantosopimuksen 1. sivusta ohjaavalle opettajalle.

KRIISSÄ OLEVAN LAPSEN KOHTAAMINEN

Opas Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan henkilökunnalle

Maailmassa tapahtuu jatkuvasti toinen toistaan suurempia tragedioita, jotka koskettavat yhä useammin myös lasta. Yleinen harhaluulo on, ettei lapsi ymmärrä järkyttäviä tapahtumia, ja siksi tapahtuneet jätetään aivan liian usein lapsen itsensä ratkaistaviksi. Tämä johtaa kriisien ketjuuntumiseen ja siihen, että Suomessa huostaanotetut lapset ovat aikaisempaakin traumatisoituneempia.

MIKSI?

Kriisissä oleva lapsi tarvitsee apua ja tukea kriisissä, koska hän ei itse osaa purkaa tunteitaan ja ajatuksiaan. Jotta lapsi selviää kriisistä turvallisesti, tarvitsee hän ympärilleen luotettavia ihmisiä.

Traumatisoitumisen ehkäiseminen on mahdollista, kun ohjaajat osaavat ottaa huomioon kriisin eri vaiheet ja sen, miten lapsi reagoi missäkin vaiheessa. Myös eri vaiheiden riskit on hyvä tiedostaa, jotta lasta osataan auttaa kriisin käsittelyssä.

TAVOITE JA TARKOITUS

Tavoitteena on se, että Lasten- ja Nuortenkoti Kimpan henkilökunnan on helpompaa kohdata kriisissä oleva lapsi ja antaa hänelle kokonaisvaltaista tukea kriisin eri vaihteissa.

Tarkoituksena oli kerätä luotettavaa ja helposti hyödynnettävää tietoa kriisissä olevan lapsen kohtaamisesta ja tehdä tuoteistamisprosessin kautta kattava tieto-opas kriisissä olevien lasten kanssa työskentelevälle Kimpan henkilökunnalle.

TIETO-OPAS

Keräsimme tieto-oppaaseen tietoa lähinnä suomalaisten kriisiasiantuntijoiden kirjallisuudesta. Tieto-opas on koottu ajatellen kriisin neljää vaihetta: shokki-, reaktio-, työstämis- ja uudelleen orientoitumisen vaiheen erilaisia ongelmia ja huomioon otettavia asioita on käsitelty omilla luvuillaan. Lisäksi oppaassa on avattu koulu- (7-12-vuotias) ja murrosikäisen (13-18-vuotias) lapsen kohtaamistilanteessa huomioitavia asioita. Vakavan traumatisoitumisen merkit on esitelty oppaassa, jotta ammattiapua osattaisiin etsiä tarpeen vaatiessa.

Oppaassa on pyritty kuvaamaan kriisissä olevan lapsen kohtaamiseen liittyviä asioita lyhyesti keskittyen kriisin käsittelyssä ongelmakohtiin, jotta niihin osattaisiin puuttua mahdollisimman nopeasti. Näin voidaan ehkäistä lapsen traumatisoitumisen ja mahdollistaa kriisin käsittely.

**Jenna Heltunen
Eveliina Kauppila**
Kajaanin ammattikorkeakoulu
Hoitotyön koulutusohjelma 2012

*"Kriisi ei ole sairautta, josta tulee parantua,
vaan elämää, joka on elettävä."*